

VYCHOVATELSKÉ LISTY.

Časopis věnovaný zájmům křesťanského výchování.

S přílohou: Knihovna Vychovatelských Listů.

Dějiny a věda lékařská obranou cudnosti.

Pokus o drobnou studii ethickou.

Sestavil *Bedřich Konařík*.*)

Pohlavní pud sám o sobě vzat není zlem, naopak je nezbytnou částí naší přirozenosti, máje za účel rozmnožování lidstva. Ovšem myslíme tím přirozenost již porušenou. Štítný mluvě o smilstvu, praví, že tělesná nečistota dí v srdci: Však jest Bůh ženu a muže stvořil, jak to můž býti veliký hřích? Ale tomu jest tak rozuměti, že jest ten skutek již v porušení těla vždy zlý, ale ne vždy jest hřích. Neb jest jediné v manželství svým časem a řádem přezřen a tu a tak jest bez hříchu.**)

Pohlavní pud však není pudem slepým, jenž jednotlivce zotročuje, pud ten je silou, kterou je možno a kterou je třeba řídit rozumem. Čím lépe řízen pud ten, tím správnějším a lidštějším je poměr muže a ženy, tím lépe prospívá rodina, tento prvek lidské společnosti.

Zušlechtění pohlavního pudu podmiňuje štěstí jednotlivce, i rodiny, podmiňuje též existenci a sílu celých národů. Je sice možnost pohlavní

*) Prameny: Christenthum und Kirche in der Zeit der Grundlegung. Von Joh. Jos. Ign. von Döllinger. II. Auflage. Regensburg 1868. — S. Eusebii Hieronymi Epistolae selectae. Ep. IV. ad Eustochium de custodia virginitatis. (Sanct. patrum opuscula selecta. H. Hurter. S. J. Oeniponti. 1894.) — Die Kirche von Ms. Jeremias Bovanelli. Übers. von Prof. Wal. Holzer. München. Verlag von Schulz r. 1903. — Joh. Jos. Ign. Döllinger: Heidenthum und Judenthum. Regensburg. 1857. — Dr. phil. Josef Müller: Die Keuschheitsideen. Mainz. 1897. (Dějinný vývoj ideí cudnosti. Essay od Fr. Světlíka dle téhož spisu. Nový Život V. — Dr. Theod. Keim: Řím a křesťanství. Přeložil dr. Bř. Foustka. V Praze. Nákladem J. Laichtera. 1898. — Fr. Drtina: Myšlenkový vývoj evropského lidstva. Nákl. Jana Laichtera. 1901. — Björnstjern Björnson: Jednoženství a mnohoženství. Přel. H. Kosterka. Nákl. „Rozhledů“. 1897. — Dr. Eliška Blackvellová: Rada rodičům. Z anglického přeložil Josef Úlehla. Nákl. J. Laichtera. 1900. — Med. dr. Lev Ribbing. Upravil dr. F. K. Třetí vydání. Nákladem „Rozhledů“: Pohlavní zdravotvda. 1897. — Riegrův Slovník naučný. 8. díl. — Dr. Joh. B. v. Weiss: Weltgeschichte. Dritte verbesserte Auflage. Graz und Leipzig. — Tomáš ze Štítného: Řeči besední. Z rukopisu budyšínského Frant. Stejskal. Bened. Brno 1901. — Antonín Arn. Řehák: Patristická encyklopaedie. Díl první. V Praze 1851.

(Pokud uváděny citáty z antické literatury, byl pramenem Döllinger.)

***) Štítný: Řeči besední, str. 275.

ctnosti darem každé bytosti lidské a celých národů, leč teprve křesťanství přineslo světlo v otázce pohlavní.

Smyslné a vilné pohanství se vrátilo a útočí všemi možnými prostředky na křesťanský ideál cudnosti. Proti němu stojí jako ohnivá apologie: historie a moderní věda lékařská.

Dějiny národů mimokřesťanských poučují nás negativně. Ač měly národy ty bohaté ideály cudnosti, přece smyslnost nabyta vrchu, a celé národy osudně zabloudily v otázce pohlavní, klesaly hlouběji a hlouběji, až konečně zahynuly docela. Positivně nás poučuje lékařská věda moderní, která dochází k poznatkům, úžasně souhlasícím s principy mravouky křesťanské v ohledu otázky pohlavní.

Toto obé podati jakožto apologii přísného zákona křesťanského o cudnosti, jest úkolem této práce. Důrazně připomínám, že jest to pouhý pokus, práce většinou sekundární, kompilační, malá průprava k obsáhlejším pracím.

* * *

Od počátku bylo přesvědčením lidstva, že zdrženlivost jest něčím šlechetným a bohumilým. Přesvědčení to bylo ovšem u různých národů různě modifikováno.

Umrtvování smyslných vášní bylo důležitou součástí náboženské disciplíny a nutnou průpravou k mystickým řádům, na př. u Brahmanů v Číně, ano i v Peru a Mexiku. Doživotní coelibát žádán byl od bonzů v Číně i od kněží Dalai Lamy. Velmi významnou jest pověst čínská o době, kdy žili na světě jediný muž a jediná žena. Tato nechtěla své panenství obětovati ani proto, aby zalidněna byla země. Bohům zalíbila se její cudnost tak, že pouhým pohledem mužovým byla oplodněna. Byla tudíž matkou lidstva.*)

Mnoho však důkazů cudnosti u východních národů nenajdeme, daleko více uvidíme mravních poblouzení. Poněvadž božství pojímáno bylo pohlavně a poněvadž pohlavní poměr byl něčím, v podstatě božstva založeným, považovány pud pohlavní a jeho ukojení za něco, co též u člověka božstvu nejvíce odpovídá. Tím způsobem vplížila se chlípnost v kult a ježto základní idea oběti spočívá ve vzdání se člověka, nemohla žena bohyni Astartě lépe úctu vzdáti, leda službou smilstva. Vždyť dle pověsti Astarta, tato veliká bohyně přírody a ženské plodnosti, činila tak sama po deset let v Tyru. Na mnoha místech smilnily ženy a dívky delší dobu, zvláště ve svátky bohyně, chtěje si její přízně získati, nebo si ji usmířiti. Panny před zasnoubením oddávaly se smilstvu ve chrámě bohyně — bylo to něco podobného jako oběť prvotín a plodů polních.

Ponenáhlu se i ohavné smilstvo proti přírodě povzneslo až k formálnímu kultu. Zvláště pověstným byl v tom ohledu kult bohyně v Libanoně. V samotě postavený chrám byl dle Eusebia místem hříchu pro ony, kdož své tělo zahubiti chtěli bohaprázdným způsobem. Muži byli rozmařilci a zženštilí; nebyli už muži. „Důstojnosti pohlaví nedbají; zvířecí rozkoši uctívají božství. Bezprávně se zachází se ženami; smilstvo, hanebné skutky páchají se ve chrámě, kde žádný mrav a žádný zákon neplatil, a kde se neocitl žádný počestný a cudný člověk.**)

Zvláštní stanovisko zaujalo náboženství Peršanů k poměru mezi mužem a ženou. Muž může pojeti žen, kolik chce — Zendavesta nemluví o počtu žen. Dle Herodota každý Peršan bere si mnoho žen, a mimo to

*) Helv. de l'esprit. Viz Müller 5.

***) Eus. Vita Const. 3. 56. Viz Döllinger H. u. J.

má ještě mnoho kuběn, poněvadž považuje za dobré a čestné, mnoho dětí ploditi. Čím více dětí, tím lépe, vždyť „děti jsou mostem, vedoucím k nebi.“ V této, jinak dosti zdravé ideji plodnosti zašli však Peršané daleko, takže si ničeho neošklivili více, než dobrovolného bezženství. Děvčeti, jež zůstalo o své újmě až do 18. roku bez muže, hrozilo se nejtěžšími tresty posmrtnými. Jakmile děvče pohlavně dospěje, má ihned žádati na rodičích nějakého muže. Hnus z krvesmilství vymizel, a nejen doporučovány sňatky mezi bratranci, nýbrž dle souhlasného svědectví starých nezřídka se naskytovalo krvesmilství s matkou, sestrou nebo dcerou. Bardesanes praví, že za jeho časů (II. stol. po Kr.) byly takové sňatky nejen v Medii, nýbrž též mezi potomky perských osadníků v Egyptě, Frygii a Galatii. (Ap. Eus. Praep. evg.)

Příšerné poblouzení pohlavní vidíme v kultu Cybelině v Malé Asii. Attis, služebník a miláček bohyně Cybele, uveden od této v zuřivé šílenství, sebe sama vyklestil a proto služebníci a kněží bohyně, jeho příkladu následující, v zuřivém tanci šaty se sebe strhávali a lasturou nebo ostrým kamenem sami se vyklestili. Pak nesen v průvodu odřezaný, krvavý úd mužský. Záchvat šílenství, uměle vyvolaného, učinil je necitelnými pro bolestnou operaci. Všecky známky mužství odhazovali a objevovali se v šatech a s mravy žen. Kult tento rozšířil se daleko přes hranice Frygie, a uvidíme ho i ve zkaženém Římě. Tento divoký a smyslný kult stal se výrazem smyslnosti, vyčerpávající se v požitkářství a v hýřivosti; „v krvavém však zohavování sebe, jež se k tomu družilo, docházel též kult nečistoty hříchu a viny svého usmíření . . .“*)

Neméně hnusným bylo nošení Phalla v Egyptě. Mělo prý symbolický význam, znamenajíc tvořivou sílu přírody, na jaře se probouzející. Oplzlé řeči při tom byly prý symbolem nahé, nepěkné hmoty. Ovšem je obhajování a okrašlování kultu toho trochu nemotorné a násilné.

Národ židovský**) ovládnán byl ideou messiánskou: Mesiáš přijde a založí velikou světovou říši. Z každé rodiny může zroditi se. Proto bezdětnost u Židů potupou a neštěstím největším, vždyť zbavuje naděje nejsladší. Tím si vysvětlíme též, proč úplná zdrženlivost nezapustila hlouběji kořenů. Pravím „hlouběji“, neboť nalézáme i tu dosti vyvinutý smysl pro panictví. Daniel, Josef, pak neženatí proroci, prorokyně Debora. Essaeismus vyslovuje ideu coelibatu. Neženatým slibuje se docela zvláštní místo v království Božím: „Ať neříká neženatý: aj, já jsem jako suchý strom. Nebo toto praví Hospodin neženatým: kteříž by ostříhali sobot mých — dám jim v domě svém a mezi zdmi svými místo a jméno lepší, než-li jest z synů a dcer.“ (Is. 56. 3. 5.) Ještě krásnější jest místo knihy moudrosti 4. 1. 2. „O jak krásné jest čisté plémě v jasu ctnosti; nesmrtelná jest památka jeho; neboť i u Boha v úctě jest i u lidí; je-li přítomno, následují ho, když se vzdálí, touží po něm; na věky vítězství slavné, ozdobené korunou vítěznou a odnaší odplatu bojů o neposkvrněnou čistotu.“ Místo to dosvědčuje, jak se pozdější doba blíží ideálu křesťanskému.

Princip monogamie jest v genesi tak určitě vysloven, že bychom očekávali v Mojžíšově zákonodárství zákaz mnohoženství, odporujícího tak velice ryzému duchu starozákonnímu. Isák měl pouze jednu ženu, Abraham teprve na přání Sáry vešel k Hagaře, a Jakob teprv Istí Labanovou stal se manželem dvou sester . . . Mojžíš však o polygamii mlčí, takže tato na dále trpěna. Pohnutkou byla mu asi „tvrdom srdce“, neukrotitelná smyslnost lidu, jevící se též v oblíbení si syrského kultu, spojeného s pohlavní vý-

*) Kleim: Řím a kř. 116. str.

**) Döllinger: Heid. u. Jud. Müller. Keuschheitsideen. 7. str.

středností. Vždyť jest nám uvážiti, že židé byli národem zarputilým, vzdorovitým, k tělesné rozkoši nakloněným a což důležitě — se všech stran smyslnými pohany obklopeným. Kdyby za těchto poměrů byla monogamie přísně prováděna, přilnuli by židé úplně k pohanství, úplnou svobodu v pohlavních věcech zaručující. Ostatně zavinili tu mnoho králové, kteří vydržující si celý harém žen a konkubin, kazili lid. Že bylo v židech zdravé jádro, vidíme z toho, že po vyhnání, kdy byl lid už vážnější a nábožnější, zvítězila monogamie nad polygamií; zdá se, že židé pozdější doby zdrželi se úplně mnohoženství.

Propouštění manželek, rozvody podržel zákon Mojžíšův rovněž pro tvrdost srdce. Leč sňatky mezi blízkými příbuznými byly zakázány a některé docela i smrtí trestány. Cizoložství byl zločin, hodný smrti, a pro jediný hřích královského pěvce musil pykati celý národ. Vyhlazení téměř celého kmene Benjaminova, Sodomy, pomsta synů Jakobových naznačují přísnost mravů starozákonních přes všecku smyslnost lidu.

Sociální postavení ženy bylo celkem nižší, než u Germanů, a vyšší, než u Řeků (Dölling). Úcta a význam ženy řídily se mateřstvím, jak už řečeno. Usmrčení dítěte a vyhánění plodu bylo dle zákona trestáno smrtí. Žena, jež zabránila těhotenství, byla dle Jos. Flavia za dvojnásob vinnou považována. Vše to dalo se však zřídka. Ježto každý akt pohlavního obcování znečistil muže i ženu do večera, vidíme jakési zmírnění a omezení pohlavních styků vlivem zákona. Prostituce byla zakázána Israelitkám přísně, a kněží neměli plat nevěstek přijímati. Nicméně byly u židů veřejné nevěstky. Takovou si však vzíti za ženu, zákon nedovoloval, a syni jejich nesměli se dožadovati politických a náboženských práv státního občana.

Málo které názory historické jsou tak nevyjasněny a nesceleny, jako názory o pohlavních poměrech antických národů. Někteří autorové chtějí podati křiklavý rozdíl mezi poměry pohlavními v pohanství a křesťanství, hledí na každou jen trochu nejasnou zprávu antických autorů černě, vytloukajíce z ní kapitál pro své předpoklady a vidíce ve všem jen nemravnost a zvrhlost. Jiní opětně, chtějíce dokázati ideje cudnosti u všech národů starověkých, chápají se naivně každé maličkosti, vidíce v ní hned zásvit čistoty, nebo důkaz smyslu pro cudnost a zakrývajíce oči před příliš viditelnou zhoubou mravů. Jest nám tudíž býti při studiu pramenů velmi opatrnými a objektivními, bychom nezabředli do toho, nebo onoho bludu. Ovšem poznatky naše, zvláště z dob starověku pozdějších, nebudou nikterak ideální, vždyť zprávy historické jsou příliš makavé a vylučují všecek nemístný optimismus.

Řekové byli daleci drsného asketismu Indů, jakož i divoké smyslnosti syrských Hamitů. Stáli tudíž aspoň z počátku uprostřed těchto dvou výstředností. Dostí vyvinutý smysl pro panenskou cudnost jest u nich patrný. Lze to viděti už v bájesloví: vedle Afrodity, bohyně smyslných požitků, stojí panenská Athena. Vždyť už její původ je zvláštní: nevznikla z pohlavního obcování, nýbrž vyskočila ze Zevovy hlavy, sídla to božské moudrosti. Moudrost a síla jsou její přívlastky. „Čistá dcero Zevova, ty, jejíž klidné oko nebývá zakaleno, shlédni na nás, panno, ochrano panen“ — modlí se u Aischyla za ochranu prosící. Artemis, lovu milovná sestra Apollonova, která se svými nymfami slujemi se prohání a láskou mužů zhrdá, jest zosobněním čistého panenství.*)

Aristoteles právem považuje za hlavní rozdíl a velikou přednost Řeků před barbary (orientály), že není u nich žena rovna otrokům, ale že jest

*) Viz Müller: Die Keuschheitsideen str. 10.

pravou družkou mužovou.*) (Arist. Polit. 1, 1, 5.) Jen proto že měli Řekové pravý, na monogamii založený život rodinný, stali se národem zdravým, dobře politicky spořádaným. Mnohoženství bylo Řekům cizí, bigamii v řídkých případech, polygamii pouze u vladařů macedonských, zkažených duchem orientu, nalézáme. Proto nebyly ženy u Řeků v haremech zavírány, nebo dokonce od kleštěnců hlídány.

Postavení jejich bylo mnohonásobně zákonem zabezpečeno a určitými právy obdařeno; uvnitř domu vládly jako velitelky nad otroky a dětmi.

Solon ustanovil trest smrti občanu, jenž by vydal svoji dceru smilstvu. Dívka, dopadená při dobrovolném nečistém skutku, mohla být prodána za otrokyni. Všichni pro smilstvo odsouzení ztrácejí právo občanské, rovněž i ti, kdož cizoložnou ženu zahrnutí nechtěli.

Že se skutečně smilstvo trestalo na počátku, svědčí slova Dimarkova k Athéňanům: „Zabili jste mlynáře Minona, ježto dítě svobodníka uchvátil, smrtí jste potrestali Themistia, poněvadž při slavnosti Cereřině hudebnici z Rhodu urazil, a Enthymaka, poněvadž děvče z Olynthu zneuctil.

Přes vše to byla žena u Řeků jen prostředkem k cíli, pouze nevyhnutelným zlem pro správu domu a výchovu dětí. U Lydů a Etrusků si děvčata smilstvem na věno vydělávala. U Řeků toho sice nebylo, leč již ta nedostatečná péče, s jakou dali dcerám svým vyrůstati bez výchovy, bez vzdělání, dokazuje, na jak nízkém stupni u nich žena byla. Naučili děvčata nutným domácím pracím, trochu tanci a zpěvu, by se mohla účastniti náboženských slavností — a to byla už celá výchova. Dle Platona ctnost ženy vlastně v tom spočívala, že dům dobře spravovala a muže poslouchala.

V Athenách byla považována žena po celý život za něco nevyspělého a jest-li učinil muž něco na radu nebo prosbu ženinu, bylo to dle zákona neplatno. Sňatky byly uzavírány, aniž se obě strany před tím viděly, jen v řídkých případech svedla náklonnost muže a ženu ve sňatek. Žena byla odkázána na úzký kruh příbuzných, ano i obcování s mužem jí bylo omezeno, neboť bydlili oba v oddělených místnostech. Byla tudíž odkázána hlavně na společnost svých otrokyň. Právem jmenuje tedy Plato ženy pokolením zvyklým ve skrytu a tmě žiti a navrhoval zavedení zvláštních syssitií pro ženy.

Řecké dějiny — a vyjmeme-li Euripida — i literatura je chuda na šlechtné zjevy žen. Zřídka čteme o blahodárném vlivu matek nebo manželek na skutky nebo charakter synů a choťů.

Manželství bylo ovšem povinností, poněvadž bozi potřebovali ctitelů, stát občanů a bojovníků, pokolení lidské potomstva. Hlavní věcí bylo tedy ploditi dokonalé občany a důsledně bylo neženatými opovrhováno jako lidmi, kteří občanské povinnosti nedostáli. V mnohém byli též odstrkovaní; tak na př. athénský zákon prikazoval, že vůdcem a řečníkem může být jedině ženatý. Ba ještě více: Platon a Plutarch praví zřetelně, že v Athenách nutil zákon ženiti se. „Ne dobrovolně a přírodou, nýbrž zákonem nucen podvoluje se ženiti se a ploditi děti . . .“ praví Platon v Symposiu zcela všeobecně.

Spartské zákonodárství považovalo manželství za zřízení ke plození zdravých a statných občanů a upravilo dle toho poměr mezi mužem a ženou.

Děvčata prováděla gymnastická cvičení v palestře téměř obnažena, a ježto byli cvičením přítomni muži, jinoši a nezřídka i cizinci, mohlo to slouti výchovou v drzosti a neženské hrubosti. Též jejich tance líčeny jako nestoudné.

*) Viz Müller: Die Keuschheitsideen. Str. 10.

Je otázka, co slulo u Řeků cizoložstvím. Cizoložnice dle zákona měla býti bezectná, nesměla se objeviti ve chrámě a při obětech. Jestliže se přece ukázala, směl jí každý ozdoby strhnouti, s ní zle nakládati, jen ne usmrtiti nebo zmrzačiti. „Jak možni jsou ve Spartě cizoložníci, kde bohatstvím, přepychem a nádherou se opovrhují, naproti tomu čistota, mravnost a poslušnost vůči vrchnosti přísně se zachovávají?“ (Plutarch: Průpovědi Lakonské.)

A přece z historie víme, že nelze mluvíti u Sparťanů o nějaké manželské věrnosti. Manželství bylo jen čímsi formálním, jehož účelem je plození silných bojovníků. Nespadlo na váhu, kdo vlastně je otcem. Vždyť zákonodárce nechtěl, jak dí Plutarch, aby si občané dělali nároky na výlučný majetek svých žen, měli se mezi sebou dělit o tento majetek. Starší muž měl manželku svoji mladšímu na čas přenechat, aby též tento s ní děti plodil. Proto považováno za pěkné, aby muž, jež manželka už obdařila několika dětmi, tuto též některému příteli půjčil. Když si někdo ve Spartě přál děti ploditi, ale se ženou se přece netrápiti, tož si jednoduše vypůjčil ženu svého souseda na nějaký čas. (Xenoph. de rep. Lac. 1. 8.) Tato polyandrie šla tak daleko, že dle svědectví Polybiova tři nebo čtyři muži v Lacedemoně měli jednu společnou ženu.

Jak v soulad uvéstí ta různá svědectví? Snad slul cizoložstvím u nich v našem smyslu ten případ, když žena bez vědomí manžela dopustila se smilstva s jiným. Pak si vysvětlíme též slova Spartána Gerodata, jenž na otázku, jaký jest u nich trest na věrolomné manžely, odpověděl: „Příteli, u nás není cizoložníků!“ Vždyť onen poměr, jenž ve Spartě manželstvím slul, tím, co se jinde za nevěru manželskou považovalo, skutečně se nerušil, poněvadž zákon neuznával manželské nevěry. Tato byla spíše něčím zákoným, denně se přiházejícím.

Není tedy o zvláštní cudnosti u žen spartských řeči, neboť historické zprávy nezní tuze lichotivě: Již za časů Sokratových byly spartské ženy pro své prostopášnosti pověstny v celé Helladě. (Plat. Legg. 1.) Dle Aristotela žily v úplné nevázanosti. (Polit. 2. 5.) Už dosti povídá ono faktum, že ženy spartské na všeobecně známého svůdce jakési vznešené paní veřejně beze studu pokřikovaly, aby jenom pokračoval a dodával Spartě statných kluků. (Plut. Pyrrh. 28.)

V Athenách se nemohla podobná nevázanost se strany žen rozšířiti. Leč tím větší byla zde muži povolena libovůle. Muž mohl ženu zapuditi a jinou dle chuti pojeti. Jestli obě strany souhlasily, mohlo se manželství rozvázati bez jakýchkoli formalit — stačilo písemné oznámení u archonta. Svolení ženy ve většině případů bylo illusorní, neboť jsouc cele pod mocí mužovou, neodvážila se nesvoliti k rozvodu. Zdá se, že pouhá vůle mužova dostačila k rozvázání manželství, jak tomu nasvědčují příklady u Demosthena. Jen věno, jehož směl muž pouze užívati, chránilo tu trochu ženu, neboť při rozvodu muž práva na věno pozbýval. Sňatek bez věna byl skoro roven konkubinatu.

Význačným zjevem pro život řecký jsou hetéry. „Hetéry“ — vykládá Demosthenes před athenským lidem — „máme pro potěšení, kuběny, aby obstarávaly denní potřeby tělesné, a manželky, aby plodily plnorodé děti a byly spolehlivými hlídačkami vnitř domu.“ (Dem. c. Neaer. Or. Att. V.) Poměr ke kuběně (pallake) ujednan byl smlouvou, a byl docela pod ochranou zákona. Větší a zhoubnější byl vliv hetér.

Kdežto manželky žily v ústraní a nevědomosti, byly údělem hetér svoboda, vzdělání a pocty mužů. Děvčatům k tomu určeným dostalo se

pečlivého vzdělání, jaké bylo odepřeno dcerám, určeným pro manželský stav. Tak vešly hetéry ve spojení s uměním, literaturou ano i se samým náboženstvím své vlasti. Vzpomeňme si jen, že Afrodita, Anadyomena Apellova a knidská bohyně Praxitelova byly obrazy slavné Fryny, že záletnice korintské od státu zavázány byly při veřejných nehodách účastniti se obětí, Afroditě přinášených, a že i v národní svatyni delfské stála socha Fryny.

Umělci, básníci, filosofové, řečníci a státníci dali svým spojením s hetérami příklad ostatním: Sokrates sám se žáky svými navštěvoval Theodotu hetéru a dával jí rady, jak by si muže získala a udržela. (Xen. Mem. Sokr. 3, 11.) Perikles, Lysias, Demades, Demosthenes, Isokrates, Aristoteles, Spensippus, Aristip a Epikur — toť jsou jen některá jména ze seznamu příznivců hetér.

Přátelství bylo opěvováno s nadšením v poesii antické a filosoficky rozebírány jeho podstata, rozsah a povinnosti. Přátelství bylo důležitou částí etiky, ano ani politika a náboženství nebyly jím nedotčeny. Orestes a Pylades, Achilles a Patrokles, Damon a Phintias jsou vzory ušlechtilého přátelství.

Karakteristickým znakem Řeků jest přátelství mezi mužem a jinochem. Nemusí se tu — v prvních ovšem dobách — mysliti na něco špatného. Byl to z počátku poměr jako mezi učitelem a žákem. Plato, velebě v Symposiu tento poměr praví o něm, že jest důležitý jak pro život státní, tak i pro boje a války. Leč čistý tento poměr se brzo zvrhl a vzal na sebe příznaky veliké národní nemoci, takového etického miasmu, chorobné vášně — pederastie. „Krásné a ctnostné mladíky milovati, svědčí o ušlechtilé a velkodušné mysli; za peníze smilstvo tropiti, jest znakem prostopášného a hrubého člověka“ — už tato slova Aischinova z jeho řeči proti Timarchovi obviněnému z pederastie povídají mnoho. Poměr ten zvrhl se tak, že byl nemírnější a vášnivější ve svých výbuších, než láska k ženě u jiných národů. Vše, co spojeno jest s přirozenou láskou pohlavní, bylo tu: zběsilá žárlivost, nepodmíněná oddanost, smyslný žárlivost, něžné laškování a noční postávání přede dveřmi milencovými.

Vážní moralisté posuzovali až příliš shovívavě tento poměr formou spíše žertovnou, ano, praví Döllinger, v celé literatuře předkřesťanské stěží lze nalézti spisovatele, jenž by se proti tomu zlu ozval. Poesie ve všech formách oslavovala je, tragické jeviště učinilo poměr ten střediskem mnohých svých tvoreb, komické jeviště předvádělo vůdce, státníky a vynikající občany, kteří mu byli oddáni. Uvážíme-li vliv divadla na davy, pochopíme, jak náklonnost šířila se mezi lidem.

Ve Spartě byl poměr mezi staršími milovníky a mladšími milci jako vzdělávací prostředek dle Xenofonta tak čistý, jako poměr mezi rodiči a dětmi; leč již hanlivý úsudek Platonův ukazuje, že v životě byla meze zákona často překračována (Legg. 8.). V Plutarchovi čteme, co obrovské námahy stálo Agesilaa, by se opřel vášni k mladému Megabetovi. Když pak se jeho přátelé mu proto smáli, že si i polibku mladíkova odepřel, minil Maximus Tyrský, že Agesilaus zaslouží za to větší chvály, než Leonidas za čin u Termopyl. (Plut. Ages. 11.). Sám Sokrates povýšený nad slabostí svých rodáků nemohl jinak cítiti v této věci, než co Řek. V Platonovi čteme, že pocítil prudké, smyslné hnutí při pohledu na krásného mladíka, trošku obnaženého. Došlo to tak daleko, že náklonnost k ženě byla něčím nízkým a neušlechtilým, láska k mladíkovi jedině důstojnou vzdělaného muže.

V Athenách byl alespoň zákon proti pederastii, leč ve většině řeckých států nebylo ani toho. V dobách pak císařství měli Atheny a Korint pověst

sídla pederastie a metropole prostituce. V Boetii a Elidě neřest dotčená byla něčím veřejným a dovoleným. (Xenoph. Symp. 8. 34.)

Attické zákony uvalovaly trest bezecti a nezpůsobivosti k veřejným úřadům tomu občanovi, jenž se sám za mzdu této neřesti propůjčil. Zneuctění nezletilého hochu trestáno pokutou peněžitou. Mladí otroci však směli býti nuceni od svých pánů k veřejné prostituci, ano — byly i zvláštní domy mužské prostituce. (Aesch. c. Tim.) Vždyť Taedon, původce sokraticko-elejské školy, byl nucen v Athenách jako zajatec neřesti té se propůjčiti a Agathokles, tyran Syrakuský, byl prý ve svém mládí též takovou mužskou hetérou. Ano, za Aristofana došla věc tak daleko, že bez ohledu na zákon mnozí mladíci za peníze, nebo za koně, za pěkného psa loveckého, za drahocenné roucho vydávali své tělo prostituci. (Aristoph. Plut. 153.) Docela formální smlouvy byly v té věci činěny. Stát docela vybíral od četných ubožáků, kteří se této prostituci jako řemeslu oddali, zvláštní daň ze smilstva, která byla od senatu pronajímána a zapravována tudíž u pachtýřů. (Aesch. c. Tim. Or. Att. III. 289.) Mladí lidé mohli si tedy stěžovati na soudě bez velké hanby na ty osoby, jež jim nezaplátily smluvené mzdy za jejich povolnost.

Tytéž scény, procesy a rvačky se přiházely, jako v pletkách s nevěstkami. Pochopíme snadno za takových poměrů, že otcové a vychovatelé ani jednou mladým lidem nedovolovali, s cizím mužem beze svědků hovořiti. (Plat. Sympos.) Ani k filosofům je neradi pouštěli, neboť tito rádi poutali k sobě mladíky a milostný poměr s nimi zapřádali. Filofofi byli v tomto ohledu všeobecně špatné pověsti. Parmenides, Eudoxus, Xenokrates, Aristoteles, Polemon, Krantor, Arkesilaos jsou označeni jako päderasté, i jména mladíků jimi milovaných jsou známa. Cynikové a hlavy stoické sekty považovali lásku k hochům za něco indiferentního. Sám Zenon, zakladatel Stoy, řekl s hnusným cynismem, že je mu zcela jedno, zda páše smilstvo s hochem, nebo se ženou. Bylo o něm docela zaznamenáno, že nikdy neobcoval se ženami, nýbrž pouze s krásnými mladíky.

Kde hledati příčinu tohoto zla?

Poukazuje-li kdo na horké podnebí a na zjemněnou civilisaci, nevysvětluje se tím ničeho. Stačí vzpomenouti si, že národové, kteří též v horkém podnebí žili, jako Egyptané, Židé a Arabové, zachovali se od tohoto poblouzení aspoň všeobecně, kdežto severněji bydlící Keltové byli jím nakaženi. A sváděti zlo na civilisaci? Vždyť potomci oněch hord, jež pod Džingischánem a Timurem střední a severní Asie dobyli, usbecičti chánové, u nichž nelze o nějaké vyspělé civilisaci mluvit, přivedli to tak daleko, že byl považován za slabocha, kdo se z nich za svobodna uchoval oné neřesti.

Ennius poukázal na cvičení gymnastická v nahatých úborech jakožto na hlavní příčinu této řecké neřesti. (Cic. Tusc. 4. 34.) Na totéž poukázal už dávno před ním Platon, řka, že zvrácený pud pohlavní dostaví se ve všech státech, kde se dějí po výtce veřejná cvičení tělesná s obnaženými těly.

K tomu přistupuje jako druhá hlavní příčina tohoto zla zmatení přirozeného postavení mezi obojím pohlavím, snížení ženy a vypovězení její ze společnosti mužů. Všude, kde takový stav nastane, zvrátí se přirozený pud pohlavní v náklonnost a ve vášeň ku mladším, kvetoucím členům vlastního pohlaví a dostaví se nezbytně ono mravní poblouzení.

Představme si ještě národ smyslný, dráždivý a ve fantasii bohatý; pečlivou starost o tělo, bohatou potravu a stálý požitok silných vin, sladkou zahálčivost a práva svobodného Helléna — a víme dosti.

Že prostituce ženská přispívala svou hřivnou k všeobecné zkáze mravní, je známo. Kult Afrodity měl ve všech zemích řeckých charakter drzé nevázanosti a vypočítavého dráždění hrubých žádostí. Starý kosmický význam Afrodity Uranie byl zapomenut, rozeznávaly se sice ještě Uranie a Pandemos, ale obě byly ctěny touže smyslnou rozkoší. Svátek Afrodity, jenž trval tři dny a noci, byl započat hostinami, zpěvy a tanci, k zuřivosti stoupajícími. Při tom konány modlitby k bohyni za stále stoupajícího opilství a v záchvatech vášně a hříchu, často v hájích a zahradách; to byla pannychis, pervigilium Venuše. Vše se dalo bohyni na počest, vše jí bylo posvěceno. I kuplíři prováděli své řemeslo v tyto dny, kupovali děvčata a pronajímali pod ochranou bohyně. Slavné nevěstky obdržely nyní docela i příjmení Afrodity, jako Afrodita-Lamia, Pythioniké v Athenách a Babyloně, Leaina, Ktelesylla na Kessu, Afrodita-Stratonikis ve Smyrně (Athen. 13. 595.) . . . Kult bohyně byl vždy otevřenou školou neřesti, propastí mravní zkázy pro dorůstající generace hochů a děvčat. Pověsti o bozích ovládaly fantasií a celou mysl majíce takto zhoubný vliv na mravní smysl . . .

Mravní zvrhlosti měly za následek opět nou nechuť a odpor proti manželství, beztoho všeobecně za obtížné pokládanému. Brzo přestal i zákon nutiti k manželství, a vymizel patriotický motiv: roditi státu občany a bojovníky. Tak se záhy vyvinulo bezženství k úžasné výši. Jím se vysvětluje pozdější trvalé odlidňování Řecka.

Četných rodin bylo v Řecku nápadně málo, vždy slyšeti o dvou, třech dětech, zřídka o více. Vyhánění plodů sice dříve zákony omezovaly, leč věc tak všeobecněla, že filosofové Platon i Aristoteles ji formálně dovolovali, ano i doporučovali. „Jestliže něco zabraňuje zvyku pohazovati děti novorozené, pak se má plod vyháněti, dřív než nabude citění života — aby porody nebyly příliš četny.“ (Arist. Pol. 7, 14, 10.) Zdá se, že znali ve starověku prostředek dosíci něco takového bez nebezpečí pro matku, neboť Hippokrates vykládá nepokrytě, že pomohl tímto způsobem jakési ženě, které bylo těhotenství obtížno.

Odkládání dětí bylo v Řecku vždy dovoleno, a ve Spartě se to dalo pod dozorem státním. V Athenách dovolil Solon rodičům usmrcovati děti. Pouze Théby činily výjimku: dítě, jež otec vychovávati nechtěl, bylo od vrchnosti prodáváno těm, kdož nejvíce nabízeli a jichž otrokem potom dítě bylo. Platon bral zřetel na obecný zvyk, napsav: „Děti špatných lidí, nestvůrné, illegitimní a příliš starými rodiči zplizené mají býti odkládány, neboť stát se jimi nesmí obtěžovati.“ (Resp. 5.)

Státník Polybius dí: „Všichni souhlasí v úsudku, že Řecko nyní (v prvých časech římské vlády) požívá největšího zdraví, a přece že je nedostatek lidí, města spustlá, takže země pro nedostatečné zdělávání pole ztráceti počíná na úrodnosti. Důvod: ze zženštilosti, pohodlnosti a lenosti nechtějí lidé — ovšem žijí-li v manželství — děti vychovávati, nebo pouze jedno nebo dvě z mnoha, aby těmto dobrý majetek mohli ponechati. Zlo se tím vždy stává hroznější, ježto rodina (dům) musí nutně vymřít, jest-li válka nebo nemoc toto jediné dítě uloupí . . . Proti tomu stavu nelze hledati pomoci u bohů a orakulí; lidé sami by byli s to, ho zlepšiti, kdyby pojali jiné smýšlení, a jest-li by to nešlo, kdyby zákonem bylo nařízeno, všecky děti novorozené také vychovati. (Polyb. Exc. Vatic.) Leč smýšlení Řeků se nezměnilo, zákona nebylo dáno, a následky byly tragické.

Po peloponéské válce vystoupily temné stránky řeckého charakteru silněji a vždy křiklavěji. Lstivost a ledová ukrutnost ve válkách i ve vnitřních bojích politických, nespoutaná smyslnost a náchylnost ke chlipnosti, vášeň po penězích, po bohatství — tyto rysy líbily se Řekům na vlastním národě

a zalíbily se i Římanům, je ovládajícím. Úplatnost byla taková, že dle Polybia nikdo již nechtěl ničeho zadarmo učiniti. Nebylo vzájemné důvěry. Řecká věrnost, lež, lakota byly příslovečny, ano i nemírné pití a hýřilství upomínalo na Řeky. Plinius konečně označil Řeky za vynálezce všech neřestí. (Hist. Nat. 15. 5.)

Zajímavost jest pozorovati vývoj pohlavní otázky v řeckém umění.

Ideál šlechtného panenství charakterisovala řecká poesie ve třech postavách: Nausikaa, Ifigenia, Antigona. Jim po boku stojí vzor antického jinoha — hrdiny, Achilles, jenž dí: „Neslavně žít, ale slavně umřít, sluší šlechtnému“ — a jinde: „Se ženami mluvit se na mne nesluší...“ V Iliadě nikdy se nejeví jako ženskými úklady chycený Samson, neboť zřiká se Briseidy a vrhá se obětavě v boj, aby přítele svého pomstil. Zařaditi sem dlužno i Hippolita, jenž se odvrací od rozpustilých obrazů žen a nechce obětovat Afroditě.*)

Řecká plastika a malířství vytvořily díla výše umělecké, v nichž obráží se nevinná čistota řeckých postav ideálních. Ovšem, kde šlo jen o znázornění tělesné síly a hry svalů, tvořeny sochy nahé, kde však vystupuje v popředí duchovost a přísnost, tam nalézáme šat. Pallas, Juno, Ceres jsou vždy oděny. Ano i Afrodita v první periodě řeckého umění nevystupuje nahá . . .**).

Nahota ostatně ještě není smyslností, ani drzou spekulací na vilné chtiče. V době úpadku dostavilo se to ovšem všecko. Z čistého a krásného umění vzrostlo umění smyslné, nemravné . . . Již Aristoteles doporučoval, aby vrchnost netrpěla necudných soch a obrazů. Řek pozdní doby setkával se při každém kroku, na ulicích, v chrámech, v lázních a všude s necudnými obrazy z bájesloví . . . Stěny domu, číše, nádobí, vše bylo pokryto a přeplněno jimi . . . Nikam nemohl pohlednouti, nic nemohl vzíti do rukou, co by nemělo znak dráždivé smyslnosti.

Mládež obého pohlaví rostla v takovém ovzduší: první představy o bozích byly necudnými obrazy na vždy zabarveny, fantasie jejich byla na vždy jimi poskvrněna . . . Nahá, do sítě polapená Afrodita, Léda s labutí a podobné bájeslovné postavy byly nejoblíbenější obrazy v domech soukromých . . .

Ze všeho, co dosud řečeno, vysvítá, jaké názory na pohlavní otázky převládaly i v řecké filosofii. Uvedeny však dosud jen stránky její stinné. Bylo by křivdou nepoukázati také na mravní přísnost a duševní výši v řeckém mudrosloví.

Plutarch, nejušlechtilejší duch starověku, přísný asketa a vegetarián, založil společný a téměř klášterní život s denním zpytováním svědomí, tělesným i duchovním cvičením, s náboženským rozjímáním. Dle Strabona byly v Thracii mužské spolky, které v bezženství a přísném způsobu života hleděly dojíti dokonalosti. Platon a Aristoteles při všech nedostatecích, pocházejících z mravních vad národních, položili nerozborné základy ethiky, příbuzné s etikou křesťanskou. Z jejich škol vykazuje Stoa zdařilé snažení po síle mravní, ač místy přepíná. „Vilnost jest krátkou epilepsií“ (Hippokrates.) „Chci raději býti posedlým, než vilným.“ (Antisthenes.) „Chci raději býti bolestí, než rozkošnictvím spoután.“ (Sextilius.***)

Resumé?

*) Müller str. 19.

***) Týž, str. 20.

***) Týž, str. 23.

„Co Řekům chybělo“, — praví dr. Jos. Müller,*) — „nebylo poznání a uplatnění vysokých mravních ideí, nýbrž vyrovnání různých proudů v přirozené povaze lidské. Příroda a duch, požitek o odříkání, Afrodita a Aténa stály vedle sebe . . .“ Proto nedospěli k vyjasnění a k jednotě odporujících si principů.

Řekové byli v prvých dobách národem zdravým, čistým a silným. Leč přese všecek fond zdravých ideí přepjatý kult těla, zlý vliv Orientu, přepych a bohatství uvrhly národ do prohlubně mravní zvrhlosti . . .

* * *

— *Casta placent superis* — těmi slovy vyjádřil Tibullus hluboké přesvědčení národa římského.***) Razily se peníze s obrazem Cudnosti, jí vystavěna v Římě kaple. Vestálky, jakož i kněžky Junoniny, žily v panenství. Sibilly byly čisté panny . . .

Duch cudnosti vanul i názory na žití rodinné. Pokolení ženské nebylo potlačováno po způsobu řeckém. Filosofie římská uznává důstojnost ženy a stejnou její schopnost vzdělávati se. Potírá se též volnost muže k nemravnosti a ke konkubinatu vedle manželství.

Domácnost ochraňovala Bona-Dea, jež dle pověsti za života svého nepohledla ve tvář cizímu muži. Ačkoli Římané viděli účel manželství v plození a výchově dětí, bylo jim přece posvátným. Trvalo celý život, a byly v něm oběma společny všechny radosti i bolesti. Muž neponechal si ničeho výlučně pro sebe, neboť žena měla míti podíl na všech statcích a dobrech manželových, ani náboženské nevyjímaje. Monogamie byla přesně dodržována; jakýkoli současný sňatek byl neplatný a měl za následek infamii, jsa trestán jako cizoložství.

Zůstati věrným mrtvé manželce bylo ctí mužům. Druhý sňatek byl už skvrnou. Rod Kamillů byl velmi ctěn, poněvadž jeho členové jenom jednou ve sňatek vcházeli. Sňatek patriciů býval z privilegia veleknězem požehnávan a byl nerozlučný. Flamen Dialis směl se jenom jednou ženiti; manželství jeho bylo jenom smrtí rozlučitelné.

Postavení domácí paní bylo po boku mužově důstojné a ctěné; vedla domácí záležitosti a obcovala svobodně se svými příbuznými. Jinak ovšem byla úplně závislá na muži, byla úplně v jeho moci. Muž mohl svou ženu, při cizoložství dopadnutou, usmrtiti.

Lze-li věriti zprávě Dionysově (Dionys. 2, 25.), že do r. 523 v Římě nebylo rozvodu, a že teprve Carvilius Ruga s rozvody začal, pak nedá se odepřít Římanům úcta před jinými národy starověku. Přísné bylo zadostučinění za porušení panenské nebo manželské cti, takže zhusta i nevinná oběť vlné choutky byla se života zprovozena. Tak zabil Virginius dceru pronásledovanou od Appia Claudia, neboť chtěl ji raději nevinnou zabít, než aby žila zneuctěna. Lucretia, zneuctěná Tarquiniem, sama se probodla. Lucius Antonius, za konsula jmenovaný, byl Catonem vyškrtnut ze senatu, poněvadž svoji ženu políbil u přítomnosti své dcery.

Zprávy ty zní sice velmi pěkně a svědčí jistě o ideálních názorech Římanů, ale sluší je přece jenom přijímati s rezervou. Vždyť sto let před Carviliem (r. 422) spikly se v Římě mnohé ženy proti mužům a otrávily je, načež dvanáct paní bylo přinuceno jed — vlastní to výrobek — vypít.

*) Viz Müller. Str. 23.

***) Viz Döllinger: Heid. u. Jud. str. 698. Müller: Keusch. str. 25. Keim: Řím a křesťanství, str. 52.

Při dalším vyšetřování bylo 170 žen vinnými uznáno, a za padesát let po onom prvním rozvodu bylo mnoho žen z předních rodin do ohavných Bachanalií zapleteno. Z toho již se dá tušit velká zkáza žen a korrupce rodinného života, tak že zní zrovna neuvěřitelně ona zpráva o prvním rozvodu z tak pozdní doby.

Dříve než popíšeme mravní zkázu Římanů šířeji, všimněme si její příčin.

Jednou z hlavních příčin mravní zkázy byla kletba otroctví. Řím a všechna ostatní města naplněna byla lidmi bez mravnosti, jichž jedinou povinností byla nepodmíněná poslušnost. „Z nejrůznějších národů východu i západu sehnáni, tvořili tito lidé společnost, do níž přinášel každý chyby a vášně své země a svého kmene jako do velikého kapitálu lidské zkaženosti; každý obeznamoval druhy s nějakou výstředností, tomuto ještě neznámou.“^{*)} Otroci často pouštěni na svobodu, a jimi doplňoval se vymírající Řím. Mnozí rytíři a senatoři odvozovali původ svůj z takových otroků a za Nerona už i tribus, kurie a kohorty se jimi doplňovaly. Do všech těch stavů přinášeli otroci své dosavadní neřesti.

Porobení cizích národů krutě se též vymstilo na Římanech, neboť tito osvojili si všechny neřesti přemožených kmenů. „Tak vnikl řecký vliv všemi póry do římského života. Řečtí vychovatelé, řecké knihy, řečtí umělci, řecké sochy v chrámech a na veřejných místech . . . A kdyby aspoň byli Řekové svěžím národem! Byli zkaženi a kazili svými vášněmi Římány: svou nevěrou, svým požitkářstvím.“^{**)} V rozmařilé Asii naučili se Římané požitkům a zhýralostem, o nichž dosud tušení neměli. „Jako Sparfané řítily se chvatně ze strádání do požitků, a od té doby každé nové vítězství bylo novým krokem na cestě zkázy, zmenšením ctností, jimiž Řím velkým se stal, a každý požitek přinesl jim nové touhy.“^{***)}

Znemravnění působeno též nevěrou, jako ji zase působilo. Nevěra pak vypučela jako výhon z vládnoucího materialistického směru doby. Nejrozmanitější potřeby tyranisovaly mysl. „Majetek a požitek stały se svrchovaným vladařem světa. Nádherné paláce a nákladné hostiny se zástupy služebných hochů, s eunuchy a tanečnicemi, to stalo se duševním i životním ideálem boháčů i chudasů.“^{†)}

Nejdříve se vkradla korrupce do rodinného života.

Že již za starých, lepších časů bylo některým manželství nutným zlem, svědčí slova Q. Metella r. 622. „Kdybychom mohli obstát jako státní občané bez žen, tož bychom se rádi toho břemene střásli.“ (Liv. ep. 59.) Se starou ústavou zmizel též vlastenecký cit, a tu nenapadlo většině Římanů obětovati vlastní pohodlí dobru obecnému.

Rozvody a cizoložství byly v Římě na denním pořádku.

Nejnepatrnější příčina dostačovala k rozvodu, jsouc ovšem zhusta pouhou zástěrkou. Q. Antistius Vetus propustil ženu, že s člověkem na svobodu puštěným veřejně důvěrně rozmlouvala. C. Sulpicius učinil podobně, protože jeho žena šla po ulici bez závoje. P. Sempronius Sophus, že šla bez jeho vědomí do divadla. A což Cicero? Tento sám dal se s první ženou rozvésti, aby pojal bohatší, s druhou pak, protože nejevila dosti veliký zármutek ze smrti jeho dcery. Přísný moralista Cato rozešel se s Atilií, s níž měl dvě děti, druhou pak ženu Marcii se svolením

*) Döllinger: Heid. u. Jud. str. 713.

**) Weiss: Weltgeschichte str. 796.

***) Weiss: Weltgeschichte str. 804.

†) Keim: Řím a křesťanství str. 260.

jejího otce přepustil příteli Hortensiovi, po jehož smrti pojal opět Marcii k sobě. Pompeius zapudil ženu Antistii, aby se dostal do rodiny Sullovy, a vzal si jeho pastorkyni Aemilii. Tato však se musela napřed rozejít s Glabriem, jehož plod už pod srdcem nosila. Po její smrti vzal si Mucii, již zapudil, aby se mohl oženit s Cäsarovou dcerou Julií.

Jejich příkladu následovali ostatní. Paní samy rozváděly se od mužů bez důvodů, z pouhé libůstky. Přechin cizoložství vztahoval se pouze na ženu. Rozervanost v manželství a rodinném životě vůbec stoupala do závratné výše. Známe jest výkřik římských vojáků při triumfu Cäsarově: „Měšťané, hlídejte svých žen, přivádíme vám holohlavého cizoložníka.“ Augustus nesváděl ženy jiných pouze z politiky, jak přátelé jeho tvrdili, aby pomocí jich vyzvěděl plány mužů, nýbrž posílal též do domů předních Římanů přikrytá nosítka, by mu své ženy do paláce poslali. Jeho dcera pro své výstřednosti na jakýsi ostrov zavezena, obcovala pitkám nemravným celé noci na náměstí.

Šířilo se bezženství, vždyť dáti se upoutati furii a nenasytnou marnotratnicí, k tomu málo kdo jevil chuť.

Cit a smysl pro rodinný život vymíral. Kdož byli ženati a měli už to neštěstí, že splodili děti, hleděli na tyto, jako na překážku svého rozkošnictví a hleděli se jich co nejpohodlněji zbaviti. Dělo se to pohazováním dětí. Nejstarší zákon kterýsi dovoloval usmrcení a odložení novorozence pouze tehdy, bylo-li nestvůrné. Leč právník Paulus uznal neomezené právo otce pohazovati děti. Že se nespokojili rodiče s pouhým pohazováním, dosvědčuje Tertullian, obraceje se na Římany: „Jak mnoho jest mezi vámi, ano, docela i mezi rytíři, kteří vlastní dítky hubíte. Topíte je, dáváte je zmrznouti, hladem zemřítí, od psů sežrati.“ (Apol. 9. Ad nationes 15.)

A jaký byl osud dětí odložených? Hoši vychováni na gladiatory, a děvčátka sbíraly si ženštiny, aby je vychovaly pro prostituci. Dle Justina byli docela i hoši sbírání a vychováni k prostituci. Tak se nezdálo, že rodiče, aniž o tom věděli, s vlastními dětmi krvesmilství se dopouštěli. „Necudnosti se u vás často konají, vždycky připouštějí; nevědomky dopouštíte se pokrevního šmilstva. když se nevázanosti vaší jako prostředek rozkoše namane vaše vlastní krev, kterou jste dali vypěstovati v odlehlých místech nebo nemilosrdně jste byli pohodili . . .“*) volá apologeta Minucius. Podobně Justin: „. . . u vás se páše všeliká nepravost, dítky se pohazují, pohozené pak hromadně jako dobytek pěstují se jen za nevěstky a hochy užívané k rozkoši, aby se snad jednou nejbližší příbuzný jimi poskvrnil.“**)

Dle Seneky ujímali se pohozených dětí lidé ziskuchtiví, kteří děti zmrzačili, aby útrpnost vzbuzovaly a hodně almužny dostávaly.

Pohodlnější způsob zbaviti se nepříjemných následků otcovství či mateřství, bylo vyhánění plodů. Dělo se stahováním života nebo požitím všelijakých odvarů. Dle Juvenala zvláštní ženy pomáhaly při tom. Jak asi tato neřeš se rozmohla, vidíme z výroku Senekova, jenž chválí na své matce jako obzvláštní přednost, že nezničila v lůně plodu mateřského. (Cons. ad Helv. 16.) Byl sice určen trest vyhnanství na takový zločin, ale kdož by se tu dohlídal? Za takových poměrů šest dítek Germanikových bylo už pravým divem. Žádný římský císař nezanechal četné rodiny, mnozí pak byli bezdětní. Autorové první doby císařství, ač žili v manželství, přece

*) Minucius Felix. Srv. Keim str. 561.

**) Justinus. Srv. Keim str. 505.

zůstali bezdětní: Ovid, Lucan, Statius Italicus, Seneca, oba Pliniové, Suetonius a Tacitus.

Jak se šířilo bezženství, tak se množily všechny způsoby výstřednosti u obého pohlaví. Ač pederastie nebyla tak rozšířena jako v Řecku, přece měla lví podíl na úpadku mravnosti a zasáhla otravně ve všechny sociální poměry. Za prvních dob republiky vyskytovaly se příklady neřesti té jen ojedinele, čím dále však, tím více rostly, takže dle zprávy Polybiovy ke konci šestého století platili mnozí Římané za krásného hochu talent. Zneužívati k neřesti té otroků nebo propuštěnců považovalo se za dovolené. Zákon, ukládající pokutu peněžitou na neřest tu, upadl záhy v zapomenutí, a byl docela i císaři samými přestupován, a to císaři nejlepšimi. Caesar ztrativ potenci stal se passivním pederastem. Proto „Curio pater quadam eum oratione omnium mulierum virum et omnium virorum mulierem appellat“. Nesčíslný počet mrtvol k smrti utýraných dívek a hochů býval z obydlí choromyslného tyрана Tiberia vynášen a pokud možno odstraňován. Prostopášný Nero zprznil vestálku, dává kastrovati Spora, zasubuje se s ním a vyvolává tak známý výrok: „Bene agi potuisse cum rebus humanis, si Domitius pater talem habuisset uxorem.“ Antonius, Trajan nezůstali uchráněni této neřesti, Galba, Vitelius byli pederasty . . .*) V pozdějších dobách dosáhla tato vášeň příšerné výše. Když se už nedali soudci při jisté při ani penězi podplatiti, nabídnuti jim krásni jinoši, syni to senatorů. (Cic. ad Att. 1. 16.) Kdežto měla u Řeků vášeň tato rys spiritualistický, byla u Římanů úplně hrubá, bez jakéhokoliv okrašlování. Dle příkladů historických soudě, bylo pravidlem životním střídavě obojí smilstvo páchat i ženami i mladíky . . . Tak daleko dospěli Římané, že zřizovali mužské haremy, eufemisticky pádagogia zvané. Ubožáci, určení ke chlipnosti, sluli exoleti, a bývali kleštěni, aby tím déle mohlo se jich zneužívati. Dáván jim jakýsi nátěr vzdělanosti a dospělost jejich byla uměle zadržována. „Nastrojený jako ženština“ — praví Seneka o jednom — „zápolí se svými roky: nesmí překročiti věk hochu . . . a třeba zavalitý, jako bojovník, má přece hladkou bradu, a chloupky jsou mu vyholovány nebo docela vytrhávány.“ (Epist. 47.) Aby útlu pleť a svěžest déle udrželi, měli na cestách na tváři masky. Tiberius a Trajan měli zástupy takových hochů. Clodius na cestách měl vedle nevěstek i exolety. (Cic. pro Mil. 21.)

Prostituce žen dosáhla příšerné výše. Nevěstky svolávaly na sebe posměšně hněv Junonin, jestliže kdy byly pannami.***) Zákon Augustův proti cizoložství a prostituci byl illusorní. Podobně zákon Juliův. Aby se vyhnuly trestům, na cizoložství určeným zákonem Juliovým, dávaly se ženy už za Tiberia zapsati jako veřejné nevěstky do seznamu aedilů, zřikajíce se takto důstojnosti vážených matron.

Za takových poměrů nedivíme se hroznému výkřiku apologety Athenagory: „Lidé, kteří zřizují trh smilství, kteří jinochům připravují všeliké hanebné brlohy hřichu, kteří se i na mužích dopouštějí přehmatův, kteří všelikým způsobem zneuctí kde jaké krásnější tělo, takoví lidé nás tupí, vyčítajíce nám nepravosti svoje a svých bohů; cizoložníci a prznitelé chlapců kydají hanu na eunuchy a na lidi mající jen jedině manželství.“ Jaké výše dosáhla rozmařilost, dosvědčují slova Senekova: „Není žádné, jež by byla tak bidná, že by se spokojila se dvěma cizoložníky, která by si nerozdělila hodiny pro jednotlivé a již by nebyl den příliš krátký, dokud by všechny neobešla.“ (De benef. 3. 16.) V hýřivosti nechtěly ženy zůstati

*) Ribbing: Pohlavní zdravotní věda, str. 106. 107.

**) Keim str. 108.

za muži, takže ztratily dle výroku Senekova výsadu svého pohlaví, býti prostými jistých nemocí. Holohlavost a podagra byly u nich obvyklé. (Epist. 95.) Opovržení hodná tato stvoření byla furie a trapiči celých provincií, takže tyto často žádaly, aby státní úředníci provincií nebrali ani se sebou svých žen.*)

Ideje cudnosti však nevymřely ještě úplně. Tu a tam ozvaly se v tom zmirajícím obrovském kolossu římském . . . jako poslední zoufalé výkřiky dříve, než bude pozdě. Zaznívala hesla: návrat ke staré, prosté ctnosti, spokojenost u prostého krbu, čistota v manželství. Vycházely se stanoviska filosofického a z vřelé, vlastenecké touhy uvést zubožené davy do přístavu mravnosti.***) U básníků prosvítá tu a tam zákmit čistoty, leč jsou to místa tuze ojedinělá a řídká. Valerius Maximus začíná svoji Pudicitii: „Jak tě mám uctit, čistoto, která jsi jak muži tak ženě hlavní oporou?“ Catull, jenž tak nestoudně mluví o pederastii, hájí se, aby někdo z jeho lehké musy nesoudil na nemravný život: *Lasciva est nobis pagina, vita proba est.* Horatius (Od III. 27. praví: *Platanus caelebs evincit ulmos* — čistý platan vítězí nad jilmou. Což Cicero, Seneka a jiní myslitelé? Sv. Augustin vyznává, že byl Ciceronovým Hortensiem vytržen z neřesti své manichejské doby. Leč už týž Cicero ve veřejné řeči řekl, že obcování s nevěstkami bylo v Římě ve všech časech za něco dovoleného a bez potupy považováno. (Pro Coelio. c. 15.) Seneka řekl: „kde není cudnosti, starosti o právo, svědomitost, zbožnost, víra nemůže obstát.“****) Cato však, ten přísný Cato vyslovil svou libost mladému muži, kterého viděl vycházeti z nevěstince. Se starou republikánskou ctností upadla i cudnost a mravnost. Sallust, Tacit, Juvenal, Persius namalovali v příšerných barvách úpadek pyšné říše, ale vylíčili též stud a zděšení, jaké povstalo v srdci nezkažených současníků:

*Fecunda culpa saecula nuptias
primum inquinavere et genus et domos.
Hoc fonte derivata clades
in patriam populumque fluxit.* (Hor. Carm. 1, 3.)

Ideje lidskosti hleděly vniknouti v lid i veřejnou správou i zákony. Sám Augustus chtěl zhoubě předejiti a obnoviti rodinný život. R. 736 (18. př. Kr.) činil návrhy na zákon proti bezženství. narazil však na tuhý odpor. Poněvadž se marnotratnost a mravní zdivočilost žen uváděly za důvod, proč se muži nežení, hledělo se napřed těmto zlům odpomoci. Cizoložnicím bylo pohroženo, že budou zavezeny na ostrovy nebo citelnou pokutou peněžitou potrestány, a marnotratnictví též obmezeno. Přišly lex Julia a Papia Poppäa — a odpor proti nim šťastně překonán. Principem zákona toho bylo, že mají všichni k tomu způsobilí Římané obého pohlaví se ženiti, aby plodili děti (ženy do 50. roku, muži do 60.) Zákon stihal bezžence i bezdětné, onyno ovšem ještě přísněji. Ženatým a rodičům aspoň tři děti dostávalo se mnohých předností a osvobození bývali od mnohých břemen. Tiberius zakročil důrazně proti prostituci a vypudil z Říma božstva egyptská, snaže se takto zameziti znemravňující kult egyptský. Sňatky mezi příbuznými obmezeny. Nerva zapověděl vyklešování. Zákony byly pěkné, ale nedosáhly cíle, neboť byly velmi obcházeny. Pokus, rozvody znesnadniti a umenšiti, byl bezvýsledný. „Žádná žena“, dí Seneka, „nestydí se již za rozvodní list, vždyť většina vzácných paní počítala svůj věk ne

*) Athen. Ap. hl. 31.—34. Srv. Keim 539.

**) Hor. Carm. 3, 23. 17. nn. Pers, Sat. 2. Srv. Keim. 61 str.

***) Thyaest. 215. Srv. Müller. Str. 30.

dle počtu konsulů, nýbrž manželů; z manželství vystupují, aby se vdaly, a v manželství vstupují, aby se daly rozvésti.“ (De benef. 3. 16.) . . . Trajanovy, Hadrianovy, Marc Aurelioovy edikty byly marny a nespomohl ani přísný zákaz Alexandra Severa. Rozmařilost stoupala . . . Vrcholem jejím byl zvyk, obláčeti se v jemné, zcela průsvitavé látky, na nichž dle Seneky nebylo ničeho, co by tělo nebo aspoň pohlaví zakrylo, do nichž žena oděná nemohla s dobrým svědomím přísáhati, že není nahou. (De benef. 7. 9.) Byla doba, kdy Seneka musel vyznati: Nepravostí ještě přibývá. Bujnost nachází vždy ještě něco nového, čím by projevila svoji pošetilost. Nestydatost dovede vždy ještě znovu se poskvrnit. Pro nevázanost a požívavost naskytne se vždy ještě něco změkčilejšího, aby se člověk dokonale zničil. Není ještě všechna síla dost vyplývána, ještě není mužnost smrtelně zhubena.**) „Povídáte také o ctění pohlavního údu vrchního kněze“ — brání so apologeta Minicius — „a stikáte na nás tedy jen, co náleží vám. To snad jest kult necudnosti u těch, u nichž každé pohlaví své údy natahuje, kde necudnost se nazývá vzdělaností, kde se nevěstkám závidí jejich volnost, kde se chlipnost mužských úst věší na hanbu mužů, kde lidé připouštějí na sobě nestydatosti, jimž se vzpírá útlý věk, které zapovídá i nejtuzší otroctví, kde nikoli stud, nýbrž přesycenost zapuzuje smilství.**)

Na příčiny nemravnosti jsme již poukázali nahoře. Zbývají ještě některé, jež jsou jednak příčinami, jednak následkem korrupce. Miním předně mytické obrazy, o nichž už byla u Řeků řeč.

Obrazy ze života božského, jež se za prvních dob jevily najivní, v době všeobecné zkázy staly se lákadlem a omluvou nepravostí. „A čím více se novému náboženskému umění nedostávalo onoho nadšení pro božstvo, kterýmž se umění staré stalo nástrojem zbožnosti, čím více se smyslně dráždící krása stávala hlavní věcí a nevěstky mohly býti modely bohyň, čím dychtivěji kluzká doba stavěla na odiv právě závadné části bájesloví, tím méně mohli bohové, oděni v nová roucha, ukojiti hloubku mravního vědomí, před jehož soudcovskou stolicí se jevili jak závadnými tak směšnými.“***)

Mythy nebylo slýchati jen v dětských pokojích, ale i na veřejných divadlech byly mimicky předváděny. Divadla byla vypočítána na smyslné podráždění. Byla to pastva pro chlipné oči; flétny provázely hru mimickou, šaty ukazovaly formy a pohyby těla v plné nahotě; tanečníci obého pohlaví představovali mythy, vztahující se na pohlavní rozkoš. „Sedí“ — píše Arnobius — „ve veřejných divadlech kollegia všech kněží, flaminové i auguři, cudné vestálky; tam sedí lid i senát, konsularové i konsulové, a matka římského lidu, Venuše, tančí tam jako milostnice, a jest představována všemi affekty smilné sprostoty a její bachantické žádosti nestoudně se napodobují. Tančí též velká máti, pessinuntická Dindymene, jak přes vážné stáří touží nestydatě po objetí pasáka hovězího dobytka; sám nejvyšší vládce světa předvádí se bez úcty před jménem a majestátem v cizoložných rolích, jak masku zaměňuje, aby oklamal čistotu cizích žen, a jak v postavě manželově jeho místo zaujímá . . .“ „Titěž bohové, ku kterým se modlí v chrámech, v divadlech jsou posmíváni.“ (Sv. Aug. De Civ. Dei. 6. 8.)

Příště dále.

*) Srv. Keim str. 92.

**) Srv. Keim str. 559.

***) Keim str. 25.

Paedagogické rozhledy.

Ze spisů dr. Vavřince Kellnera podává *Fr. Janovský.*

Úprava školy.

Není nad dobrou, příznivou polohu školy. Stůjž na místě nejlepším, klidném; nebudiž daleko kostela. Jak krásně ji svědčí libovonné lípy, pod nimiž si může mládež zahrát, zazpívat!

Školní světnice budiž jakožto chrám mládeže; budiž přiměřena svěžímu životu žactva, avšak připomínejž mu též vážnost a důležitost školního díla . . . Ukaž mi svou učirnu, a poznám, jaký jsi učitel a jak působíš. Ovšem nestavěl jsi, nemůžeš biliti, líčiti, jak bys si přál; avšak mnoho zmůže duch pořádku milovný a láska k povolání, která si všeho všímá a věci malou prozírá již k věci velké, jednotlivostí prozírá k celku. Viděl jsem, co dovede učiniti učitel z učirny temné, nehostinné; ovšem věděl, že jest jeho povoláním zušlechtit mládež a povinnosti té že nelze jen „odbyti“ čtením a psaním.

Mnohé, přemnohé dítě musí doma vzíti zavděk s komůrkou bídy a trpké nouze, obkličeno doma špinou sprostoty a otupělosti. Přijde do školy. Nemělo by tam naléztí cos lepšího, utěšenějšího než doma? Dítě žebrákovo nesmí do příbytku boháčova, do paláce šlechticova; u dveří dostane něco almužnou; avšak brána školy, jako brána chrámu, jest mu otevřena; i nemělo by se tam alespoň po několik těch hodin školního vyučování pokochati čistotností a přívětivým pořádkem? Kolik to zárodků ušlechtilých snah může takto býti vloženo do duše chudého dítěte!

Opora duše dětské.

Srdce dětské jest jako břectan, jenž potřebuje opory, aby se vinul vzhůru. aby mohl ssáti svěží vzduch, aby pěkně rostl; sice se plíží jen po zemi a brzy zhyne. Dětský věk potřebuje opory a hledá jí především u rodičův a učitelův. A čím pak se nejlépe přijme k oné opoře? Láskou. „Máš mne rád?“ ptával se slavný Mozart jsa ještě dítětem, ptával se každého, s kým se doma nebo jinde setkal; a slzy obyčejně vyhrkly mu z oček, odpověděl-li mu kdo třeba jen žertem: „Nemám!“ Blaze škole, kde učitel je zdravým, pevným stromem, jehož se může bezpečně a směle zachytiti břectan dětské duše a růsti pak vzhůru a vzhůru, odkudž všecko požehnání, všecek pokoj pochází. Jako se však břectan neupne na sloup ledový, tak se také nepřivine duše dětská k chladnému srdci, v němž není lásky; kde jest tedy jaký učitel bez lásky, tam jenom klam a pokrytectví. Pravda a láska — toť dvě vůdčích hvězd všelikého vychování.

Cvičba dětského svědomí.

Děti jako by měly své svědomí ještě mimo sebe, totiž v lidech dospělých. Lidé dospělí převyšují dítky postavou i silou; a jak jsou tedy dítky v této příčině dospělým podřízeny, tak jim podřizují též svůj mravní úsudek. Den co den, ba hodinu co hodinu odkázáno jest dítě ve všech svých pozemských potřebách na pomoc otcovu, na pomoc matčinu; nutně poznává zde svou nedostatečnost, a tak nutkáno, by i svůj mravní úsudek si utvořovalo podle dospělých. I v dítěti už od přirozenosti jest snaha o čest a vážnost; chce pak býti váženo nejen od sobě rovných, nýbrž i od těch, kdož se mu zdají býti vyššími bytostmi, tedy

zvláště od rodičův a od lidí dospělých vůbec; co tito chválí nebo kárají, jest mu chvály hodno nebo pokárání hodno; pokud tito jsou s ním spokojeni, jest i ono se sebou samým spokojeno. I chce dítě býti pozorováno, především od rodičů, a samo také na vzájem bedlivě pozoruje, co rodiče mluví a konají. Hlavně dychtí děti po chvále otcově, jakožto hlavy rodiny, hlavně otci chtějí se zalíbiti, hlavně otcova slova, otcovy skutky nápodobí. Taktě tedy mravní úsudek mládeže bývá námi dospělými určován, svědomí mládeže vzdělává se slovy a příklady nás dospělých. Každý tudíž člověk jest vychovatelem. Kéž by si byl toho povědom, kéž by povždy šetřil zákona Božího, kéž by se slova jeho, skutky jeho srovnávaly se zákonem Božím! Tak by bylo blaze probouzejícímu se svědomí dětskému.

* * *

Ideálem dítěti chudšasovu jest učitel; představuje si jej ozdobena všemi ctnostmi; myslí si: „I kdyby všichni lhali a klamali, můj učitel nelže, neklame; třeba i můj otec občas se opije, můj učitel jest vždycky střidmý; třeba i moji rodičové se nesváří, můj učitel jest mírumilovný a pokojný.“ Učitel jest nezkaženým dítkám vznešeným obrazem lidské dokonalosti; kéž by to byl vždycky dobrý obraz! Kéž by se jím dětské svědomí dobře řídilo!

Jak snadno se učí dítě, ještě prve než přijde do školy.

Čemu všemu naučí se dítě za prvních šest let svého života! Léta ona postačí, by si dítě osvojilo řeč mateřskou a mohlo jí s radostivou volností vyjadřovati své tužby a city. Hravě pamatuje si značný počet slov, skloňuje, časuje, spojuje. Co bychom za to dali my dospělí, kdybychom kolik let obírajíce se řečí cizí dospěli v ní takové dovednosti, jaké dospěje v řeči mateřské malé dítko za kratičký čas svého dětství!

Nenaučí se jenom jménům věcí, nýbrž i jejich vlastnosti, jejich činnosti; tvoří si množství pojmů, mnoho soudů o příčině a účinku; ví, jaký užitek plyne z věcí, jaká škoda z nich pochodí . . . Zná charaktery osob, s nimiž obcuje; ví, kdo mu laskavě nakloněn; pozná otci již na očích, jaké jest nálady, pohrá-li si s ním hned, či je-li vyčkati příhodnější chvíle, až mrzutost pomine.

Kam až musili bychom všichni dospěti, kdyby duch náš stále tak pokračoval, jako zříme na duchu dětském v prvních letech! Jaká to pro učitele pobídka k pokoře, kdyžť uváží, co dítě už ví, než přijde do školy a jak snadno se tomu naučilo! A kde se tomu naučilo? V přírodě a životě.

Příroda, tato veliká učitelkyně z Boží milosti, jest stále ochotna učiti a poučovati; mluví ustavičně, jako se ustavičně obrozuje a obměňuje; u ní jsou slovo a pojem vždycky jednotny, u ní všecko, všecko názor. Nevnučuje se, nenadýmá se domýšlivě, nýbrž přichází pokaždé jako vítaný přítel mládeže a promlouvá s mladistvou svěžestí. Zde nic mrtvého a strnulého, nic chladného a přemrštěného; vše dýše životem, bystrým, radostivým životem; vše mluví řečí srozumitelnou.

Učitelkyně příroda nemá vrtochů, není viklavá, nestálá, ale důsledná; neslibuje, leč co může splniti; čemu dítě naučí, toho může dítě ihned upotřebiti ve svém vlastním malinkém životě; čemu se dnes naučilo, souvisí s tím, co ví už od včerejška, jakož i s tím, co zví zítra. A co nejkrásnějším při tom, že dítě ani neznamená úmyslů své velebné učitelkyně,

že chodí dítě do té školy a učí se ani nevědouc! Takové jsou cesty Páně!

Této metodě jest přiměřen i učební plán. Čtvero ročních počasí — toť čtvero stupňů, po nichž dítě postupuje; každý ten stupeň obohacuje vědomosti a posiluje mohutnosti. Každý den jsou tři lekce: ráno, poledne a večer — jenom tři a střídají se půvabem věčně mladistvým, poskytující životu žáčkovu vždy nových pobídek. Noc jest nezbytnou a velepotřebnou přestávkou; pojímá dítě jako matka do svého náručí, a tomu líbezně se sní.

A čím jsme my dospěli v tomto učebním plánu? Zdaž ne učivem pro děti? Zdaž ne postavami v nesmírné obrázkové knize, kterouž příroda dětem otvírá?

Sebezapření.

Kdo chce býti učitelem anebo se jím státi, ať si zavčas hledí sebezapření; jestiž úřad učitelský vždy, i za nejvýhodnějších okolností, úřadem, v němž třeba mnoho se zapírati, sebe přemáhati; kdo toho nedovede, raději ať není učitelem. Potřebné k tomu síly nenabude učitel od lidí, nýbrž s nebe a z nauky Páně, jenž pravil: „Já jsem cesta, pravda a život.“

Láska k povolání.

Z toho se těšíme, co milujeme; proto jenom láska k povolání učitelskému může býti pramenem radostí z povolání toho plynoucích. Milujeme pak povolání učitelské, že jsme pro ně jako zrozeni, že jsme potřebný talent dostali jakožto „do vínku“ už v kolébce, že nám škola poskytuje pole, na němž se mohou naše síly souladně a platně rozvinouti. Možno však a žádoucno jest milovati povolání učitelské z lepšího ještě důvodu, totiž pro Boha; pokládati je takoruka za bohoslužbu, jež přivodí pozhnání netoliko naší pozemské pouti, ale i naší věčnosti.

Ona první láska jest dobra; učitel jí naplněný vytvoří z dítek „bystré hlavy“; avšak nestačí ona oblažiti po všecek život, až do stáří, až do hrobu; nestačí ona za bouří života.

Druhá láska bude hřáti a rozněcovati až do hrobu; ona přivodí dítkám království nebeské, ona rozněcuje v nich slovem i příkladem touhu po vlasti nebeské.

Nejlépe ovšem, spočívá-li láska k povolání učitelskému na obojím tom základě. Avšak buď toho Bohu žel, že i v úřadě tomto platí nářek Páně: „Mnoho jest povoláných, ale málo vyvolených.“

Muži, jenž poznal cíl svého života a dobrým opatřil se kompasem na pouti své, není nic krásnějšího a nic blaživějšího nad omezený, určitý obor působnosti, v němž dobře všecko vidí a mile pořádá, v němž zanikají slova jeho, — jako zaniká hlas volajícího na poušti, aniž zanikají jeho dobré skutky, jako zaniká krůpěj padlá do oceánu, — obor působnosti, v němž v srdcích svěřených dítek staví sobě pomníky, jež se budou dědit s pokolení na pokolení. Co lepšího nad lásku? A kde jistěji lásky dojíti, než v malém okrsku prostých lidí a ve skromné sféře tiché odloučenosti školní? Proto velekrásný jest úděl kněze a učitele. Jsou-li oba spojeni bázní Boží, láskou k lidu a mládeži, zdárna bude jejich práce. Znají každého jednotlivce; mluví otci, mluví synu, mluví matce, mluví dceři; osada jest jejich světem, jež objímají a na srdce své tisknou.

Popatřme jinam od těchto dvou povolání. Co shledáme? Jinde píše se do aktů, ne do srdcí. Úředník přijde a odejde, lid ho nedbá, on se nestará. Kde však šlechtný kněz, šlechtný učitel vykonav poctivé dílo

odchází, aj, jako by se na chvíli zastavil život jeho, bolno j e m u, bolno t ě m, jež opouští; jako by slyšán byl nárek učeníků Páně: „Pane, zůstaň s námi, neb se připozdívá!“

* * *

Přiměřená přísnost.

Nelze upříti, že ve mnohých rodinách, zvláště v tak zvaných „vyšších kruzích“ rodiče páší se svými dětmi modlářství, že se ve svých dětech sami zbožňují. Odtud pochodí tolik nelaskavých lidí, tolik sobců, tolik skrblíků, tolik lenochů, kteří jen na druhé spoléhají sami nečiníce, co by měli činiti; mravní mdloba je poválila.

Ničím nezkaží rodiče — i kdyby to byli knížecí manželé — ničím nezkaží jistěji budoucnosti svých dětí, než když je nerozumně a modlářsky zbožňují; nyní je ukládají do prachových peřinek, a později položí je strohý život na bídnou slámu; nemazlí se život s člověkem, jako se s ním za mlada mazlili nerozvážní rodiče.

Vážné, mírně přísné vychování přinese požehnání celému životu; nápodobí ono božského Vychovatele, nápodobí Hospodina, jenž držel svůj národ vyvolený napřed na poušti, hřímal mu s hory Sinaje, než mu poslal Syna svého jednorozeného a sladké jeho zákona křesťanského. Rozumná přísnost naučí svěřence našeho, by se neoddával přílišným nadějím, by od světa příliš mnoho nečekal; dodá síly, by si vážil spolublížního; dodá zmužilosti, by zdárně jednou pracoval o blahu svém, o blahu člověčenstva. Rozumná přísnost dodá životu tvárnosti nikoliv pomíjitelného záhonku květinového, nýbrž utváří jej jako v pevné, nehybné, zdravé pohoří. Ovšem musí přísnost ona býti doprovázena čistotou charakteru učitelova a láskou upřímnou; tak si vypěstíme v srdcích žáků věrnost a přítulnost.

Vědecké vzdělání.

Vědecké vzdělání jest tam, kde věda něco dělá, a tož především v člověku, jenž vědu onu má, a pak člověkem tím v lidech druhých. Nepůsobí-li věda v člověku samém zušlechtění ducha, nenaučí-li ho humanímu chování vůči bližnímu, nerozhojní-li mu náboženské víry, neučiní-li ho sdílným a obětavým — pak to není pravá věda, pak není člověk taký vědecky vzdělán, třeba by všemu rozuměl, od cedru libanského až do trávy, po niž šlapeme; třeba by uměl více řeči než slavné paměti Mezzofanti.*) Rovněž neumí-li vědy své bližnímu sdíleti; učí-li se, studuje-li stále jen pro sebe, na bližního při tom ani nevzpomene — pak opět to není pravá věda, pak opět není člověk taký vědecky vzdělán, třeba by znal kde jakého klassika, třeba by uměl celé slovníky nazpamět. Pravé vědecké vzdělání musí pronikati, oživovati nás a námi opět druhé, tak jako réva napájí se vzduchem a rosou nebeskou a ušlechťuje nás pak ušlechtilým vínem.

Spokojenost.

Spokojenost! Jak vzácna a řídká! Jak šťasten, kdo upřímně může říci: „Jsem spokojen!“ Přečtěme si list, jež napsal spokojený učitel svému laskavému příteli a představenému, tajnému vládnímu a školnímu radovi, dr. Vavřinci Kellnerovi:

„Jsou to blahé chvíle v životě učitelově; také já je znám. Do smrti

*) Kardinál Mezzofanti uměl 52 řečí.

nezapomenu, co nyní píšu: Byl jsem přeložen. Učil jsem ve vyšší třídě. Jednou dopoledne stál jsem před svými žáky: bylo jich 40; hleděli jsme upřeně na sebe. Promlouval jsem s bystrými hochy těmi o Bohu a božských věcech. Cítil jsem, že jsme všichni byli takorůka jednoho srdce, jedné mysli: radovali jsme se u svaté lásce a úctou jsme byli jati k velebným vlastnostem Otce nebeského. Právě jsem velebil jeho všemohoucnost a dobrotu, kdyžtě milé paprsky ranního slunce vnikly do učirny a přívětivě osvitily tváře hochů, kteřížto tak tiše a zbožně přede mnou seděli. Ach, v tu chvíli proniknuta duše má vznešeným pocitem, jak důležité a krásno jest povolání moje; byl jsem hrd, že ač tak mlád mohu učiti takovým naukám a šlechtiti taková srdce. I později zažil jsem leckteré radosti a dostalo se mi leckterého uznání; avšak málo kdy bylo mi tak, jako tenkrát.“

* * *

Výborným prostředkem učiteli proti nespokojenosti jest pevná víra, že velezáslužno a důstojno jest povolání jeho. Jestli učitel spolupracovníkem Toho, jenž tak laskavě byl řekl: „Nechte maličkých přijíti ke mně a nebraňte jim; neboť takových jest království nebeské.“

„Vím, proč umírání,“ řekl mučenník za prvních dob křesťanských. „Vím, proč žiju,“ odpoví svědomitý učitel za našich hamižných, lakotných dnů.

Zameškávání školy.

Jsou trestné zákony proti svévolnému zameškávání školy; avšak více nežli zákony ony zmůže osobnost učitelova. Čím více jest učitel tím, kým býti má; čím více činí školu tím, čím tato býti má, tím méně bude neomluvených zameškaných hodin. Čím jest špatná škola, toť brzy vystihnou i sebe nevzdělanější rodičové, a nelze se jim pak takorůka ani diviti, praví-li, že škoda do takové školy děti posílati. Rovněž vystihnou, čím jest dobrá škola: duch, který v takové škole vládne, pronikne i do sebe nižších chat a promlouvá ústy dítek rodičům. Umí-li učitel hodiny školní učiniti dítkám hodinami radosti a čilého duševního života — umí-li mladistvá srdce láskou k sobě připoutati, aj, pak prosí dítko rodičův, by ho od školy nezdržovali; prosba taková zmůže daleko více než trestný zákon, jenž pokutuje neomluvené zameškávání školního vyučování. Rovněž důležité jest a blahodárně působí osobní styk učitelův s rodiči a laskavé upozornění, z něhož dýše upřímná láska k jejich dítkám. Příště dále.

V uhlisku.

Z našich vycházek sděluje J. M. Kadlčák.

„Slyšeli jste onehdy, jakým způsobem se vyrábí dřevěné uhlí a viděli jste vzorek slovanského milíře, jakých v našich horách uhlíři všude užívali, když pálili uhlí. Kdo z vás již viděl milíř skutečný?“ vyzvídal jsem kterýsi den z jara, když nastalo počasí k vycházce vhodné.

Několik pravic mihlo se vzduchem.

„Kde jste viděli milíř?“

„V uhliskách“, odpovídali sborem.

„Vypravujte o těch milířích“ — vyzývám hochy.

Žádný se nehlásí.

„Chodíte okolo každý den, vidíte práci uhlířů, znáte milíře, dovedete zajisté povědět, co se děje, zakládají-li uhlíři milíře.“

Žáci mlčí. Nikdo neuměl povědět jak se milíř zakládá, jak buduje a kterých výkonů je třeba, aby dřevo pozvolným uhelněním — destilací — přeměnilo se na uhel. Uměli sice správně vypravovat o suché destilaci a milíři, jak to slyšeli ve škole, když se jim vypravovalo o dřevěném uhlí. Rozuměli jak zuhelněním z dřeva mizí prchavé látky v podobě plynů; věděli o překapování za sucha; ba dovedli pěkně vypravovat o milíři dle našeho modelu dosti věrně skutečný milíř znázorňujícího, ale co se skutečně v uhlisku děje, povědět neuměli.

Na vyzvání hbitě vypravoval žák, že se dříví srovná v hranici, pokryje drnem, zapálí. Otvory že uniká dým a žár průvanem se šíří, až všechno dřevo zuhelní. V dýmě unikají látky prchavé (kreosot, líh, svítiplyn, látky octovité atd.). I když velmi opatrně se pálí, že dá nejlepší dřevo sotva 20—25% uhlí. Věděli, že uhlí obsahuje kromě čistého uhlíku též zbytky kyslíku, vodíku a látek popelnatých, že pevné, dosti tvrdé snadno se zapaluje samo, velmi hřeje, ale plamene nevydává, proto v kovolitectví a železářství je důležitým činitelem. Ve vlhku se nemění — proto se opalují kolíky. Uhlí dřevěné je velmi porovité — dírkované — pohlcuje mnoho kyslíku, odtud jeho zápalnost — plyne po vodě. Pohlcuje plyny, páry, zápach a barviva, tudíž koná dobré služby při čištění vody, líhu, cukru, odstraňování jedovatých plynů a nebezpečných zápachů v nemocnicích, záchodech a p., jakož i chrání maso před hnilobou a desinfikuje vzduch, vodu a látky ústrojné. O tom ovšem uměli žáci vypravovat, ač z vlastního názoru mnohé neznali. Ale o tom, co viděli na vlastní oči chodíce denně okolo milířů v našich uhliskách, povídat neuměli.

Pokáral jsem je za nevšímavost a pobídl důrazně, by si náležitě všímali všeho, což se děje okolo nás, a pak oznámil, že se ve čtvrtek podíváme do uhliska, čímž jsem žáky nemálo rozradostnil.

Ve čtvrtek je u nás prázdné, ale v ustanovenou hodinu nescházel ani jediný. A nejen to mi způsobilo radost. Více ještě byl jsem potěšen, když cestou žáci dávali na jevo, že si všimli již věci, o nichž ve škole bylo mluveno.

Cestou jeden přes druhého chtěl vypravovat o uhlisku, ale já jsem obracel hovor na věci jiné. Až teprve v uhlisku, kdež narovnány spousty dřeva polenového, začali jsme hovořit o věci samé.

„Jú! tu je dřeva!“ divil se prostořeký Urbánek.

„Odhadni, kolik asi metrů v jedné hraně,“ vyzvídám.

Hoch umkl. — „Deset!“ vyhrkl po chvílce.

„Zde máš metr, měř!“

„Smím pomáhat?“ nabízel se Válek.

„Měřte, ale správně!“

„Osmnáct,“ oznamovali hoši za nedlouho.

„Má v oku velké metry“ — prohodil Šmíra trochu neomaleně.

„Uvidíme, jaké ty máš metry. Kolik asi ve hraně vedlejší?“ káravě jsem vybízel mluvku.

„Dvacet“ — bez rozvahy odhadoval žák.

„Ale kaj — ani devět,“ vpadl mu do řeči Vašek.

„Měřte spolu,“ nařídil jsem.

„Deset!“ vítězoslavně oznamoval Vašek, kdežto Šmíra všecek červený rozpačitě se ohlížel, jako by hledal pomoci.

V tom přišel mistr uhlířský, kterýž nás ochotně doprovázel a vysvětloval, čeho bylo třeba.

Zavedl nás k milíři, kterýž právě počali stavět. Na zemi byl vyházen kruh v sypké zemi černé — vlastně je to drf z uhlí dřevěného — mur.

„Jaký as průměr má kruh?“ vyzvídám.

Hoši hádali všelijak.

„Měř, Dušo!“

„Dvanáct metrů,“ oznamoval za okamžik radostí záře.

„Co tě tolik rozveselilo?“

„Hádal jsem potichu a uhodl jsem,“ chválil se hoch.

„Dvanáct?“

„Ano!“

„Cvikem tak si může každý vyškolit zrak, že přesně odhadne rozměry bez měření,“ přizvukoval jsem.

„Tož se pěkně postavte do kola. Začneme,“ pobízel mistr stříbrovlasý.

Bylyť okolo kruhu pěkně srovnaného a zameteného, jenž byl obklíčen valem muru, narovnány hrany dřeva.

„Kolik budete ukládat?“ vyzvídám jsem.

„Tento bude malý — jenom 240 m³; ale za mřížou dopalujeme samce jinačího — je v něm 360 m³ samých štíp bukových. Už jsme vypálili aj 400 m³ oblin; ale to je robota hrubě nedobrá,“ vykládal mistr.

„Tož, chlapci, do toho!“ zavolal starý muž v práci sešedivělý.

Uhlíři se chopili práce. Jedni přinášeli obliny — drva či polena oblá — a paprskovitě je v kruzích kladli na zem. Kladli válce, t. j. základy milíře, nebo-li podlahu. Jiní pak ve středu srovnali štěpná polena tak, že mezi nimi byl otvor — komín. A pak hbitě snášeli polena a stavěli jedno vedle druhého okolo komína od středu ku kraji v kruhu souměrném.

„Vidíte, chlapci, jak se milíř zakládá. Pojdme za příkopu, tam hromadu dodělávají,“ vybízel mistr.

„Kolik asi dřeva je v uhlisku?“ vyzvídám cestou.

„Letos páni málo plavili. Máme jenom 30.000 m³. Ale bylo zde aj 80.000 m³ i více dřeva polenového.“

„Tamhle dodělávají milíř,“ nedočkavě se ozval Pešat, ukazuje na hromadu homolovitou, již uhlíři obhazovali černým mělem uhelným, murem.

„Milíř ten je hotový, za nedlouho budeme podpalovat,“ minil náš průvodce.

„Uvidíme, jak se hromada zapaluje?“ dotazoval se Urbánek.

„Uvidíte, chlapci, všechno uvidíte,“ potakoval starý uhlíř.

„Jak vysoký asi je onen milíř?“ dotazují se.

„Tři metry,“ odhadoval Fajkus.

„Máš dobré oko — akorát tři metry,“ divil se uhlíř.

„Hena je druhý milíř,“ rozkřikl se Vašek, shlednuv nový milíř polododělaný.

„Ten si prohlédneme. Dodělávají třetí štus — jako třetí vrstev stojáků a za chvíli začnou rovnat ležáky,“ vysvětloval mistr.

„Víte-li co nazývají uhlíři ležákem? dotazují se žáků.

„Drva, která leží,“ mínil Štěrba.

„Bude z tebe dobrý uhlíř — rozumíš hromadě,“ pochvaloval jej mistr.

„Tu vidíte již celou úpravu milíře. Napřed kladli podlahu. Na válce se kladou štípy a na ty rovnáme první štus — vrstev; na diva rovnáme druhý štus a potom třetí. V prostředku je komín — otvor průduchový. Okolo stojáků začneme rovnat ležáky — polena šikmá ke stojákům opřená, a tak pokračujeme až do střechy — vrchol milíře — kdež polena od komínka uskakují,“ vysvětloval uhlíř.

„A co potom třeba ještě vykonat? Kdo to ví?“

„Hromadu třeba zaházet,“ mínil Duša.

„Čím?“

„Hlinou.“

„Ale kaj! to by špatně hořela. Hotová hromada se přihodí napřed uhlím droboučkým, potom lešem — mělem uhelným — a navrch se nahází mur z kola,“ vysvětloval mistr.

„Co vlastně jmenujete mur?“ dotazují se.

„Je to vypálená hlína z pod hromady smíchaná s uhlím drobným,“ vykládal průvodce.

„Hromada je hotova, máme zapálit?“ hlásil tovaryš.

„Už jdu. Tož chcete vidět, jak hromadu podpalujeme?“ šelmovsky se usmívaje, tázal se žáků.

„Chceme — račte s námi,“ sborem se ozvali hoši.

„Tož hajdy — ale pomalu, ať si nepolámete nohy, bo my tu máme drvami vydlážděné cesty,“ žertoval stařec.

„Zapalte!“ volal zdaleka.

Uhlíř všecek umouněný, jako mouřenín černý, odskočil a donesl na lopatě prohrší žhavého uhlí, jež komínkem vsypal do milíře.

Netrvalo dlouho, a z milíře začal vystupovat obláček modravého dýmu.

„Hromada už „luftuje“ (chytá), spokojeně prohodil mistr.

„Milíř dolů není zaházaný,“ divil se Březina.

„Podlahu nepřikrýváme, bo by hromada neluftovala. — Dej mi jak se patří pozor a veď oheň, abychom nepropálili. Kde bude víc ohně, zahrnuj spodek, aby nešel ke kraji, nýbrž pěkně stejně hořel. Zahřivej jak se patří hromadu. Kde je syrová, oheň táhni a kde uvidíš, že hrubě oheň bije, vyhoď muru — ať mi nespálíš!“ poučoval tovaryše.

„Je to synek ještě nezkušený. Pálí teprv kterousi hromadu a nemá to v ruce. Urovnat hromadu — není umění; ale zahřívát (vypalovat) to je uhlířský kousek mistrovský. Všecko záleží na vedení ohně. I nejlepší palač potřebuje den práce na vedení ohně, a ještě někdy napálí uhlí nijakého.“

„Jak to?“

„Buď přepálí a potom vyhabe popel a ne uhlí — anebo nedopálí, a pak má trochu opalků místo uhlí. Navážeči, rovnači — sám nádenník; jen palač — uhlíř.“

„Tamhle kouřící milíř polévají,“ divil se Malý.

„Neprší-li, třeba vrchem zalévat, bo fuluje, hoří prostředkem, a tu pak třeba propálený střed znovu poleny vycpat a doplnit, murem přikryt.

„Jak dlouho milíř hoří?“ přerušuji výklad.

„Jak kdy. Máme-li dobrý větr 10—11 dní. Tu se pěkně spodnicami — průduchy v podlaze t. j. otvory u země — oheň vede pozvolna, aby hromada zvolna tlela. Začne-li dut severák, třeba lufty — průduchy — ucpávat a ohradu — dřevo na straně větru uložené v hráň — sesilovat.

„Poza mřežů máme hromadu vychládlou, můžeme se tam podívat.“

„Co vlastně zovete hromadou?“

„Milíř dohořený, ochládlý, zadělaný k večeru tak, aby oheň uhasl,“ vysvětloval mistr cestou k milíři vyhaslému.

„Ten je malutký!“ žasl Huser, kterýž ponejprv spatřil milíř vypálený.

„Ba malý, ledva cosi přes metr vysoký. Je právě zralý. Ráno ho zchladili (vodou zalili) a teď začneme hromadu rozbírat.

„Jste hotovi?“ volal na uhlíře nás uctivě vítající pozdravem křesťanským.

„Začínáme zhazovat mur,“ hlásil dělník.

„Tož vesele do toho — je pěkné?“

„Hrubě šumné — zvoní jako sklo.“

Dělníci chutě se chopili lopat a železných hrabic a začali rozkopávat černou homoli. Rychle rozhrabovali a místy z dřevěných konev vodu lili na horké ještě uhlí.

„Vidíte, hoši, kolik nástrojů potřebují uhlíři ku práci nesnadné. Víte-li, jak se jmenují?“ dotazují se.

„Hrábě železné, kopál, lopata, konve, opálky a měřice,“ spustil Štěrbá.

„Jak starý uhlíř to umíš,“ chválil hochu mistr.

„Měříte ještě na měřice?“ — divím se.

„My se držíme staré míry. Páni počítají na hektolitry, ale my se řídíme uhlářskou mírou.“

„Jaká je?“

„Počítáme 20 opálek do koša (vůz prkny hražený a chvojím vyložený) a 4 koše do četiny. Ze sáhu měkkého se napálí 15 opálek, z tvrdého dřeva 12 opálek.“

„A co stojí?“

„Opálka bukového 2 K, měkkého 1 K 20 h.“

„Mnoho-li se platí od práce?“

„Podle práce. Mistr má plat od opálky, anebo od žocha, t. j. půl druhé opálky dostával 5 krejcarů stříbrných. Nyní máme od koše 70 h od měkkého a 78 h od tvrdého všeci dohromady: mistr, uhlíř i vozač. Obyčejně má mistr 60 K měsíčně a z každé opálky 2 h košového. Mistr měl jindy tovaryšský plat a k tomu košové. Nyní máme všeci určitý plat,“ vypravoval starý uhlíř.

„Jindy pálili jsme milíře české — samé ležáky (milíř slovanský). Ty měly ostré lufty — průduchy — a tož se hromada moc búrila a často spálila. Nyní už pálíme stojáky, které jsou chladnější,“ vysvětloval ochotně vida, že pozorně a napnutě jeho výklady posloucháme.

„Viděli jste, milí žáci, jak se v uhlisku budují milíře a jak z dřeva pracně dřevěné uhlí dobývá. Zajisté budete nyní jasný mítí názor o výrobě dřevěného uhlí.“

A teď na odchodnou poděkujte panu mistru.

„Pán Bůh zaplať“, děkovali žáci.

„Přijďte se podívat na plavku“, zval nás hodný muž, a my s radostí pozvání přijali.

Prázdninové sjezdy a vzdělávací kursy českého učitelstva.

Katolický spolek českého učitelstva na Moravě konal valnou schůzi dne 22. srpna 1903 na Velehradě. Předseda nadšenými slovy zahájil schůzi a uvítal vzácného hosta J. M. vsdp. preláta Weinlicha, jenž jako zástupce J. M. ndp. arcibiskupa olomouckého přítomen byl a zakládajícím členem spolku se stal. Z pozvaných poslanců katolické strany nedostavil se žádný, omluvili se dva.

Po přečtení zápisu poslední valné schůze podal jednatel dp. Karel Tiray, zprávu o činnosti spolku. (Činnost spolku známa je čtenářům „Vych. Listů“). Nových členů přistoupilo ke spolku 15.

Z činnosti spolku jednatel vytkl: Spolek zamýšlí zříditi vydavatelský fond, z něhož by vydávány byly dobré spisy pro učitelstvo, lid a mládež.

Zamýšlí působiti na poslance, jakmile zemský sněm svolán bude, aby hmotné a právní postavení učitelovo zlepšeno bylo.

Činně se účastní sjezdu katolického v Brně.

Zařídil při svém orgánu „Vychovatelské Listy“ knihovnu, jež obsahuje nyní dvě čísla. 1. číslo: „O nápravě poruch mluvy“ čili „Koktavost a její léčení“, napsáno od J. Kadlčáka, absolventa léčebného kursu vídeňského. 2. číslo: „Životopis Petra Barbariče, věrného následovníka sv. Aloisa“ od prof. Fr. Janovského. (Kniha ta určena hlavně pro naši mládež katolickou.)

Spolek pořádati chtěl kurs národohospodářský, k němuž však ze závažných příčin, ač mnoho posluchačů se přihlásilo, nedošlo. Odložil tedy pořádání kursu na rok budoucí.

Pracuje úsilovně „Zádruhou učitelskou“, která pod obezřetným vedením svého starosty Jana Kořínka zdárně zkvétá. Orgán spolkový, „Vych. Listy“, vždy více povšimnutí dochází, jednak pro věcný obsah svůj, jednak pro klidný a vážný tón, jímž se nese.

Zpráva jednatelova s pochvalou byla vyslechnuta a schválena, a hned usneseno fond vydavatelský zříditi.

Volby výboru vykonány byly jednohlasně a zvoleni byli do výboru pp.: Kadlčák, Drobný, Bureš, Sláma, Hudeček, Třískala, Tiray K., slč. Hoffmanová, Rubrová, Holánková, Jiříčková. Náhradníky: pp. Apetauer, Kubín, sl. Šebíková, Chytilová.

Po volbách následoval hlavní bod schůze, přednáška Al. Adamce „O našem programu“. Přednáška uveřejněna bude celá ve „Vych.

Listech“. Po přednášce rozvinula se velmi živá, ale vážná, věcná a klidná, dlouhotrvající debata.

V rokování naskytla se též otázka: Jak by bylo možno potřebné vědecké knihy přístupnými učiniti. Není možno, aby učitel ze svých skrovných příjmů nákladná díla, jichž ku svému studiu potřebuje, si opatřoval. Někteří přítomní sami se nabídli, že ze svých knihoven půjčovatí budou, co jim možno bude.

Předseda navrhuje, aby prosby o půjčení té neb oné knihy ve „Vych. Listech“ byly uveřejňovány, a prosí přítomných, jakož i všech přátel našeho spolku, aby ochotně vyhovovali prosbám těm a knihy půjčovali.

Až nám bude poněkud možno, zařídíme vlastní knihovnu, do níž postupně zakupována budou díla vědecká v katolickém duchu psaná.

Ve volných návrzích poukazuje učitel Adamec, že se často stává, že členové našeho spolku napadáni bývají a beze vší příčiny obviňováni nepřáteli výchovy náboženské. Žádá, aby se spolek o to postaral, aby pro členy naše získán byl právní přítel, ku kterému by se napadení s důvěrou mohli obracet. Přijato a přikázáno výboru, aby věc vyřídil.

Nadučitel Adámek žádá, aby přednáškové kroužky, které zřízeny byly, horlivě pracovaly a prosí, aby některý člen na Valašsku vychovatelské přednášky konal. Přihlásili se hned dva členové.

Předseda pak předčítá telegramy a dopisy došlé k této schůzi.

Po valné schůzi sešel se hned výbor, aby se konstituoval, a v něm zvolen za předsedu p. J. Kadlčák, za místopředsedy slč. Hoffmannová a p. Hudeček, p. katecheta Tiray za jednatele, slč. Holánková za pokladnou; slč. Rubrová požádána, aby dále administraci „Vychovatelských Listů“ vedla.

Podávajíc zprávu o této zdařilé schůzi, obracíme se s prosbou k celé veřejnosti české, aby práce spolku našeho bedlivě stopovala a spolek náš, jenž málo má upřímných přátel, dle možnosti mravně podporovala.

* * *

Začátkem srpna konán byl sjezd českého učitelstva a přátel školství v Praze. Vlastním účelem sjezdu bylo vypracování kulturního a školského programu českého učitelstva. K programu tomu se vrátíme co nejdříve. Účastenství na sjezdě bylo imposantní. Pozoruhodno jest, že ani vláda ani úřady nevyslaly do porad odborových svých zástupců, ač byly pozvány jak okresní i zemská školní rada, tak i místodržitelství. Ani pozdravu posláno nebylo.

* * *

Současně (!) konán byl sjezd učitelstva měšťanských škol českých v Pardubicích. Schváleny byly tyto resoluce: Učitelstvo měšťanských škol, sdružené v Jednotě uč. měšť. škol českých shromážděné na sjezdu v Pardubicích dne 8. srpna 1903, uvítalo s povděkem, že vyučovací správa, vyhovujíc přáním učitelstva měšťanských škol, tak záhy přikročila k řešení nutné reformy ze dne 12. a 26. července t. r., jimiž upravuje se přijímání žáků do škol měšťanských — klasifikace a vydávání školních zpráv a vysvědčení na školách měšťanských, jakož i zřizování učebních kursů při těchto školách; očekává s důvěrou, že v době nejbližší upraveny budou též otázky osnov učebních, vzdělávání učitelstva měšťanských škol a vydání zvláštního organizačního statutu pro školy měšťanské.

Účastníci sjezdu uznávají, že změna v klasifikaci a vydávání pololetních vysvědčení, jakož i zvláštních propouštěcích vysvědčení pro žactvo, které s prospěchem odbylo školu měšťanskou, bude měšťanským školám ku prospěchu; avšak o školních zprávách za 1. a 3. čtvrtletí soudí, že lze je nahraditi dle potřeby konferenčními zprávami rodičům. Má-li snaha vyučovací správy po zdokonalení škol měšťanských zřizováním učebných kursů při školách těch potkati se s úspěchem, jest žádoucí:

1. aby práva absolventů těchto kursů byla určitě vymezena;
2. aby každý tento kurs byl organicky spojen se školou měšťanskou s názvem IV. třída školy měšťanské;
3. aby záhy určitěji upraven byl způsob úhrady.

Resoluce druhá má toto znění:

Slavnostní schůze sjezdu učitelstva měšťanských škol českých v Pardubicích dne 8. srpna 1903 porokovala o škole měšťanské ve službách národa a prohlašuje opět, že trvá na tom, aby škola měšťanská zůstala vyšší školou lidovou, poskytující maximum z onoho všeobecného vzdělání, které je všem vrstvám národa společné — aby školy měšťanské tomuto úkolu náležitě mohly vyhovovati, je třeba, aby byly zreformovány a povzneseny. Poněvadž mnohé pro reformu nejdůležitější návrhy, spadají v obor zákonodárství zemského, obraci se sjezd především k vysokému sněmu království českého, aby zákonem

1. snížen byl maximální počet žactva v jedné třídě měšť. školy;
2. aby byl rozmnožen počet osob učitelských na školách měšťanských a snížen počet týdenních hodin jednotlivých osob učitelských;
3. aby snížen byl počet slušebních let učitelstva měšťanských škol od zkoušky učitelské způsobilosti na 35;
4. aby upraveno bylo dosazování učitelstva na školách měšťanských na základě náležitého konkrétního statutu, jednotného pro celou zemi, za volné konkurence učitelův i učitelek a aby nebyly spojovány pro pouhé nepatrné úspory dvě nebo i více škol za jednoho ředitelství;
5. aby sdělán byl nový disciplinární řád pro učitelstvo dle uvedených požadavků právních;
6. aby se dostalo učitelstvu měšťanských škol většího zastoupení ve všech úřadech školních;
7. aby zákonem určitě vymezena byla povinnost zřizovati měšťanské školy, tak aby ani národním menšinám nemohly býti měšťanské školy upírány;
8. aby záhy zemským zákonem upraveno a vydatně podporováno bylo zřizování 4 tříd jednoročních učebných kursů — při školách měšť. dle § 10., 59. a 62. říš. z. škol. a dle zásad uvedených v minist. vynesení z 26. června 1903 č. 22503. — —

* * *

V Praze konán byl také sjezd učitelstva škol menšinových, valná schůze Dědictví Komeňského a čtvrtý sjezd abiturientů z r. 1903.

* * *

Učitelstvo zemědělských škol sjelo se letos do Třebíče, kdež 22. a 23. srpna pojednávali: O Rusku a Petrohradské výstavě vše-slovanské (H. V. Burian, ředitel hospodářské školy v Novém Bydžově.)

Organisace studijních kroužků hospodářského učitelstva zemí koruny české (J. B. Macalík, professor hospodářské střední školy v Přerově). O skioptikonu a jeho použití při vyučování (J. Hess, ředitel hospodářské školy v Lounech). O zkouškách učitelské způsobilosti pro hosp. školy (Josef Novák, odborný učitel rolnicko-chmelařské školy na Klášterním Hradisku u Olomouce.

Kromě těchto velkých sjezdů konány byly i krajské sjezdy učitelské v Třebíči, Hořicích a jinde.

* * *

Universitní kurs učitelský v Brně pořádal Ústřední spolek Jednot učitelských na Moravě. Program: Přehled fyziologie člověka (dr. E. Babák), o zářivé energii (dr. V. Novák), o nauce buněčné (dr. Studnička), úvod do národního hospodářství (prof. Jan Koloříšek) a přehled fyziologie rostlinné (prof. dr. B. Němec).

* * *

Vzdělávací kolonie Jednoty učitelek byla od 15. do 31. srpna v Luhačovicích. Na programu bylo 12 přednášek.

* * *

Umělecko-výchovný kurs pořádan byl při umělecké výstavce v Kutné Hoře počátkem srpna. Přednášeli sami osvědčení lidé v oboru tom: Braniš, Čáda, Hostinský, Krejčí, Matějka a učitel J. Petr „O umělecké knize pro mládež“, jenž o témže předmětu před několika lety i v „Hlídce“ hovořoval.

* * *

Kresliřský kurs šk. rady Anděla ve Vel. Meziříčí zakončen byl velmi zajímavou výstavkou výkresů, znázorňujících pokrok nového kreslení u nás.

Upozornění čtenářům „Vych. Listů“. Dějiny a věda lékařská obranou cudnosti jest práce vědecká, ukazující vysokou cenu křesťanství, jež člověka z kalu pohlavní nevázanosti povzneslo, očistilo a cudností zušlechtilo. Na konec pojednává o významu cudnosti ve výchově. — Toto upozornění píšeme proto, aby předeslané dějiny pohlavní zvrhlosti snad někoho neurazily. —

Jako 2. číslo „Knihovny Vychovatelských Listů“ vyjde v několika dnech krásná a poučná knížka pro mládež: „**Petr Barbarič**, věrný následovník svatého Aloisa“ od prof. Fr. Janovského.

Pro nedostatek místa mnoho zpráv odloženo bylo do příštího čísla.

Světlo s nebe — Lev XIII. — shaslo dne 20. července t. r. Sbor kardinálů zvolil papežem patriarchu benátského Josefa Sarto, jenž přijal jméno Pius X.

Úmrtí. Dne 28. června 1903 zesnul Karel Skultéty, řídící učitel v Šestovicích, předseda Jednoty katol. učitelstva v král. Českém. Osvědčil se nejen jako svědomitý, příčinnivý a dobrý učitel, nýbrž i jako statečný obrance víry. Vytrpěl mnoho pro své přesvědčení — Bůh mu dej za to radost věčnou!

Dne 3. června 1903 zemřel Josef Král, mnoholetý vůdce učitelstva v král. Českém. Všecky své síly vynaložil na zvelebení české školy moderní v duchu časového pokroku.

Jak nečestnými prostředky bojují Němci o české dítě, viděti je nejlépe v Brně. Tam vyhánějí české školy na odlehlá a nepřístupná místa do budov nezpůsobilých a nezdravých a chtějí zároveň znemožnit, aby se děti v české škole též němčině naučily. Jako každoročně dala si i letos městská rada brněnská předložit seznam dětí na českých školách zapsaných, aby na rodiče, závislé na německých zaměstnavatelích, dalo se působiti sliby a hrozbami. K tomu agenti němečtí lítají jak posedlí, aby do německých škol co nejvíce českých dětí nahnali. Tak sešla už baba Germania, že se bez českých dětí neobejde. — K tomu všemu zdá se nám na venkově, že intelligence česká v Brně je velmi netečná, ač křivditi nechceme. Ale v Brně jsou rozhodně divné poměry, když je možno, aby nadučitel české školy Drexler byl funkcionářem místní skupiny něm. šulfrajnu!

450 českých dětí hlavně sociálních demokratů navštěvovalo v minulém školním roku německou skolu v Husovicích. — Německé školy navštěvuje u nás přes 40.000 českých dětí.

Opravy školy měšťanské. Věstník ministerstva kultu a vyučování přináší v čísle srpnovém výnos, jímž zavádějí se některé opravy na školách měšťanských. Jsou to vesměs opravy — laciné. Zreformovány jsou známky (místo velmi dobře, dobře atd. bude se psáti výborně, chvalitebně, dobře, dostatečně, nedostatečně), a písarské práce učitelů rozmnoženy jsou o jedno vysvědčení. Školní zprávy budou se totiž vydávati za první a třetí čtvrtletí, za druhé a čtvrté vysvědčení. Čtvrtou třídu (jednorozční učební kurs) dovoleno jest zříditi tam, kde na základě šetření provedeného okresní školní radou uznána jest místní potřeba a krytí potřebných prostředků zajištěno.

O přijímání žáků do měšťanských škol ustanovuje výnos:

Do první třídy škol měšťanských přijmou se děti, které školními zprávami neb vysvědčeními prokáží, že s dostatečným prospěchem navštěvovaly pátý ročník některé obyčejné školy obecné; však není vyloučeno, aby dětem, které před koncem školního roku dokončí 14. rok věku a u kterých nelze očekávati, že by dosáhly cíle vyučovacího školy měšťanské, přijetí do I. třídy školy měšťanské bylo odepřeno, kdyby snad zvláštní okolnosti nemluvili pro přijetí. Děti takto nepřijaté oznámí dlužno místní školní radě, kteráž pečovati má, aby se jim dostalo přiměřeného vyučování.

Co týče dětí, které dle školních zpráv neb vysvědčení z 5. roku školy obecné prohlášeny byly za způsobilé ku postoupení, jež však z jednotlivých předmětů, zvláště z oněch, kterým pro prospěch žáků na škole měšťanské zvláštní důležitost se přikládá (náboženství, vyučovací jazyk, počty), dle průměru čtyř čtvrtletí posledního školního roku známku „sotva dostatečnou“ neb „nedostatečnou vykazují, jest učitelský sbor měšťanské školy oprávněn, předsevzít zkoušku z těchto předmětů, a na základě této, uváživ všechny okolnosti, jako individualitu žáka i vzdělávací hodnotu jednotlivých předmětů, rozhodnouti o zralosti a následkem toho o přijetí žáka. Za tuto zkoušku neplatí se taxa.

Děti, které mají přiměřené stáří, ale nemohou se vykázati, že s dostatečným prospěchem vychodily pátý ročník školy obecné, mají se, chtějí-li přijaty býti do první třídy školy měšťanské, na této měšťanské škole podrobiti přijímací zkoušce z učiva pátého ročníku, za kterouž zapraviti jest zkušební taxa 12 korun.

Ku přijetí do vyšší třídy školy měšťanské jest zapotřebí přiměřeného stáří odpovídajícího příslušnému stupni, dále průkazu o dostatečném před-

běžném vzdělání vysvědčením školy měšťanské neb zkouškou přijímací. Také za tuto zkoušku jest zapraviti taxu 12 korun.

Úřad nejbližše škole nadřízený může při dokázané nemajetnosti osvoboditi od placení zkušebních tax buď zcela neb částečně.

Tato nařízení nabývají platností počátkem školního r. 1903—1904. —

Je žádoucno, aby co nejdříve následovala slíbená opatření o vzdělání a zdokonalování učitelstva, zlepšení učebních osnov na měšťanských školách a vydání nového školního a vyučovacího řádu.

Nový český pravopis. Číslo 11. Verordnungsblattu obsahuje tento výnos: Český pravopis na školách obecných i středních, na nichž se vyučuje češtině jako předmětu povinnému neb nepovinnému, podle minister. výnosu ze dne 28. května 1903 č. 10.563 od škol. r. 1903—4 musí býti cvičen jen podle spisu „Pravidla hledící k českému pravopisu a tvarosloví s abecedním seznamem slov a tvarů. Přehlednuté vydání větší“, kterýž vydán v c. k. knihoskladu v Praze a jest jediným vydáním c. k. minister. autorisovaným. Cena knihy této neváz. 90 h, vázané 1 K. Menší vydání její se prodává po 30 h. Jinak mají o zavedení tohoto pravopisu obdobnou působnost ustanovení obsažená v minister. výnosech o jazyku německém ze dne 24. února 1902 a 12. března 1902.

Školní vycházky do okolí nařizeny byly městskou radou v Budapešti. Od dubna do října musí každá obecná škola vykonati nejméně 2 vycházky, hlavně o prázdných dnech, ale je dovoleno konati je i ve dnech školních.

LISTÁRNA REDAKCE.

Následující časopisy budou (dle přání snad také jiné) posílány odběratelům Vychov. Listů zdarma, když se o ně u redaktora přihlásí: Slovenski Učitelj. — Učiteljski Tovariš. — Hrvatska Misao. — Učitel (ruský). — Szkola. (Lvov.) — Przegląd pedagogiczny. (Varšava.) — Revue pédagogique. — Zeitschrift für Philosophie und Pädagogik. — Zeitschrift für Pädagogische Psychologie, Pathologie und Hygiene. — Neue Bahnen. Monatschrift für wissenschaftliche und praktische Pädagogik. — Katholische Schulzeitung. — Podmínky: Povinnosti toho, kdo časopis dostává, jest časopis čísti, o důležitých zjevech paedag. literatury Vychov. Listům stručné zprávy podávati, posudky, úvahy, překlady atd. zasílati. Práce delší budou honorovány. — Kdo by chtěl čísti časopis anglický, rač laskavě svou adresu redakci „Vychov. Listů“ zaslati.

LITERÁRNÍ OZNAMOVATEL.

Z nakladatelství Papežské knihtiskárny benediktinů rajhradských:

Ben Hur. Povídka z dob Krista Pána od Lewisa Wallace. Autor. překlad z angličtiny pořídil Alois Koudelka. Sešit 4. Cena 74 h.

Květy Mariánské. List měsíční ctitelů Panny Marie. Září 1903. Celoroční předplatné nepatrné: K 1.60. Katolickým rodinám vřele doporučujeme.

Škola Božského Srdce Páně. Časopis pro katolíky, zvláště pro zbožné spolky a bratrstva mezi Čechoslovany. Září 1903.

Anděl Strážný. Časopis pro křesťanskou mládež. Září 1903. Čís. 1. Obsah bohatý a pěkný.

Hlídky. Redaktor Dr. Pavel Vychodil. Září 1903.

Knihovna naší mládeže. Roza. Napsal E. de Préssensé. Dle 27. franc. vydání přeložil Aug. L. Tvrzký. Sešit 2. Cena 1 K.

Karel Kálal: „Na krásném Slovensku“. S ilustracemi R. Hartmana, St. Hudečka, K. Klára, J. Kouly, L. Kuby, K. Liebschera, s fotografickými snímky, mapkou a se šesti obrazovými přílohami. V Praze, Jos. R. Vilímek.

Příště dále.

Doporučujeme co nejvřeleji

každé škole

umělecké,
jubilejní
vydání

BABIČKY

od Boženy Němcové.

➔ Vyšlo úplné. ➔

KRÁMSKÁ CENA

brož. K 25.—, vázané K 31.—, v překrásné vazbě celokožené K 35.—.

PŮVABNÝ KRAJ

Slovenska

v pravdě oplývající krásami přírodními a plný idyllických koutků slovanské půdy se všemi zajímavostmi národopisnými i lidopisnými překrásně zobrazen v právě vyšlém

levném, skvostně ilustrovaném díle:

Na krásném Slovensku.
Napsal Karel Kalal.

Barevné ilustrační přílohy.

K 2.40, pošt. 2.60.

Na skladě ve všech knihkupectvích.

Nakladatelství Jos. R. Vilímka.

Praha-II., Spálená ul. 13. Vídeň-I., Schottenring 1.

Velice praktická

NOVINKA!

Do kterých škol může žák vstoupiti ze školy obecné, měšťanské nebo nižší střední.

Sestavil KAREL KAMENÁŘ, ředitel škol v Dačicích na Moravě.

Cena 1 K 20 h.

Nakladatel

A. Storch syn, knihkupec.
PRAHA, Staroměstské náměstí.

Krása duše.

Obrázky ušlechtilých žen a dívek.

Napsal KAREL VRÁTNY.

Cena 1 K 20 h.

Nakladem

Cyrillo-Methodějského knihkupectví
G. Franci v Praze.

„Vychovatelské Listy“ vycházejí dvakrát měsíčně (5. a 20.)

Předplatné na celý rok obnáší 6 K

Redaktor Alois Adamec, učitel měšťanské školy v Ivančicích.

Administraci a expedici vede Hedv. Rubrová, učitelka v Brně, na Petrově č. 1.

— Pouze administraci posílá se předplatné. —

Nakladem Katolického spolku českých učitelů na Moravě.

Příspěvky se honorují.

Inserty účtují se levně.